

Новоград-Волинська спеціалізована школа
І – ІІІ ступенів №4 з поглибленим вивченням
окремих предметів та курсів „Школа сприяння здоров'ю”
Житомирської області

Н. П. Ковальчук

Патріотизм...
Виховуємо?
ТАК!

Дидактичні матеріали щодо
патріотичного виховання на уроках
української мови і літератури

м. Новоград-Волинський
2015 р.

Ковальчук Надія Петрівна

1976 р.н. - учитель української мови і літератури,
вища кваліфікаційна категорія,
рік присвоєння - 2012.

Адреса:

вул. Леваневського, 8, кв. 36,
м. Новоград-Волинський, Житомирська область.
Контактний телефон: 063-194-16-02, (04141) 3-93-64

РЕЦЕНЗІЯ
на рукопис посібника Н.П. Ковальчук
“Патріотизм... Виховуємо? ТАК!”
(Дидактичні матеріали для уроків
української мови і літератури)

З огляду на необхідність виховання справжнього громадянина країни рецензована праця є надзвичайно актуальнюю. Доля України залежить від тих, хто сьогодні сидить за шкільними партами, саме тому національне виховання повинно займати провідне місце в навчально-виховному процесі, а уроки української мови і літератури – прекрасне підґрунтя для цієї роботи.

Рецензована робота - важлива практична підмога для вчителя. Це синтезований посібник, що забезпечує вчителя-філолога дидактичним матеріалом щодо патріотичного виховання на уроках української мови і літератури. Вдумливо дібраний і системно організований, він сприятиме підвищенню якості проведення уроків патріотичної тематики. Тут учитель знайде тексти для диктантів та переказів, аудіювання та читання мовчки.

Важливо, що у посібнику подається матеріал, необхідний учителю при підготовці до уроків, а саме: відомості про те, що таке патріотизм, форми його виявлення; про впровадження ідей національного виховання на уроках української літератури, про патріотичне виховання на уроках української мови (форми, методи, напрями тощо) .

Окремо варто відзначити розділ, який вміщує розробки уроків. Це особливо актуально для тих, хто на кожному уроці дотримується культурологічної лінії і, зрозуміло, приділяє велику увагу патріотичному вихованню. Автор подає уроки і української мови, і української літератури, які демонструють,

як можна побудувати роботу щодо виховання патріотизму та національної свідомості учнів.

Прикметно, що книжка насычена якісним мовним матеріалом, причому включає актуальну та корисну інформацію культурологічного змісту. Цінними також можна вважати учнівські твори, які вчителі можуть використати за потребою на своїх уроках. Усе це свідчить про високий фаховий рівень книжки.

Разом з тим, дозволимо собі висловити кілька рекомендацій, які, як нам здається, могли б поліпшити зміст роботи:

1. Підібрати тексти для аудіювання та читання мовчки до кожного класу.

2. Більше представити учнівських робіт.

3. Деякі теоретичні відомості варто подати у вигляді схем.

Зазначені зауваження не заперечують цінність та оригінальність запропонованої роботи, яка потребує підтримки та схвалення.

Загалом же робота Н. П. Ковальчук заслуговує на те, щоб бути надрукованою. Книжка - цінний і своєчасний посібник, вона надасть серйозної допомоги словесникам у їхній роботі.

Рецензент:

О.Л. Опанасюк,

заступник директора школи з
навчально-виховної роботи

13.01.2015р.

Пропонований посібник містить дидактичний матеріал для уроків української мови (диктанти, перекази, аудіювання, читання мовчки тощо) та літератури з теми «Виховання патріотизму».

Крім того, подано розробки уроків та учнівські твори на патріотичну тематику.

Посібник спрямований на допомогу вчителям-словесникам, які працюють з учнями середніх та старших класів.

Передмова

Доля України залежить від тих, хто сьогодні сидить за шкільними партами.

Доля України залежить від національної свідомості її громадян.

Саме тому національно - патріотичне виховання повинне займати провідне місце в навчально – виховному процесі. Уроки української мови та літератури – прекрасне підґрунтя для цієї роботи.

У процесі роботи вчитель шукає шляхи і засоби глибокого засвоєння програмового матеріалу та формування в учнів високої національної свідомості, акцентує увагу на краєзнавчому матеріалі як складової національного виховання школярів. Відомо, що патріотизм починається з любові до батьківської хати, до колискової, яку співала мама, до сім'ї, родини, до рідної мови і народної пісні. Саме це формує поняття «малої батьківщини». І тільки уже пізніше приходить усвідомлення себе сином чи донькою великої Батьківщини – України, гордості за її славне минуле і розуміння того, що треба навчатися, працювати для її майбутнього. Розуміючи це, у процесі викладання української мови та літератури учитель має використовувати всі можливості, щоб виховати учнів справжніми патріотами.

Тому одним із головних завдань навчання української мови та літератури в основній і старшій ланках середньої загальноосвітньої школи є формування в школярів національної гідності і гордості за свою землю, народ, Батьківщину, усвідомлення себе представниками державної нації, носіями незалежності, державності.

На уроках мови повинно відбуватися «національне зростання» учня. І саме вчителю-словеснику випадає найпочесніша, найвідповідальніша місія допомогти школярам вирости справжніми патріотами. Виховання національної самосвідомості на уроках мови і літератури сприяє збагаченню духовного світогляду школярів, формує усвідомлення особистістю себе як часточки українського народу з власною національною гідністю. У наш час, коли нівелюється приналежність людини до певної нації, виховання справжнього патріота набуває особливо важливого значення. Виховуючи в учнях любов до рідного краю, ми формуємо гідне майбутнє нашого народу.

Посібник «Патріотизм...Виховуємо? ТАК!...» містить не лише дидактичні матеріали щодо виховання національної свідомості та патріотизму учнів, а й розробки уроків, культурологічною лінією яких і є патріотизм, а також деякі учнівські твори.

Вважаємо, що підібраний матеріал допоможе вчителю зробити уроки цікавішими, змістовнішими, формувати світогляд школярів, виховувати почуття любові та поваги до своєї держави, рідного краю, народу.

Зміст

1 Введення.....	9
2. Патріотизм... Що це?.....	13
3. Впровадження ідей національного виховання на уроках української літератури.....	16
4. Патріотичне виховання на уроках української мови.....	22
5. Диктанти на патріотичну тематику.....	26
6. Аудіювання тексту.....	33
7. Читання мовчки.....	38
8. Перекази текстів.....	42
9. Конспекти уроків.....	55
10. Учнівські твори.....	79
11. Висновок.....	85
11. Література.....	86

Введення

*Патріотизм – переконання,
що твоя країна краща за інші
тому, що саме ти в ній народився*

Бернард Шоу

Останнім часом у сучасній освіті відчувається підвищена увага до вивчення та запровадження новітніх технологій, пошуків більш ефективних методів, прийомів у навчально-виховному процесі. Але, на жаль, мало приділяється уваги виховним можливостям предметів. Коло обов'язків педагогів розширюється з кожним роком, і вже стає дедалі важче виділити основні. Але які б тенденції на вимогу доби не домінували б у нашій державі, освіті, на нашу думку, це ніяк і ніколи не зможе вплинути на саме покликання педагогів: передати весь свій досвід, знання, уміння, виховати в людині «людину». Вважаємо, що головне призначення вчителя не тільки дати знання, а й допомогти всебічно себе виявити, щоб згодом правильно обрати фах; виховати громадянина.

Сьогодні питання виховання справжнього громадянина країни є дуже актуальним. Треба звернути особливу увагу на виховання підростаючого покоління не тільки в родині, під час виховних заходів, а й під час навчальної діяльності. Саме в стінах школи відбувається соціалізація дитини, адаптація учня до соціальної дійсності. А саме мова та література, українська література, як навчальні предмети подають моделі поведінки та норми, орієнтують на загальнолюдські цінності через поведінку героїв, негативні та позитивні вчинки, через думки автора.

Практична значимість досвіду полягає в створенні системи виховання патріота-громадянина засобами шкільної суспільно-гуманітарної освіти у тісному взаємозв'язку із виховною системою.

У сучасній вітчизняній науці аспекти патріотичного виховання розробляють К. Чорна, В. Ягупов, І. Бех, Ю. Завалевський, О. Сухомлинська та інші.

В умовах потреби у відродженні духовності роль уроків української мови та літератури у вихованні справжньої особистості повинна зрости, бо художня література як словесний вид мистецтва має величезний арсенал засобів впливу на свідомість та душу дитини. Як наслідок цього, хочемо цього чи ні, та на зразках поведінки автора та його героїв учні вивчають соціальні ролі, знайомляться з етапами становлення особистості, і як результат цього - формуються найбільш загальні, поширені риси особистості. Таким чином учені бере участь у власній соціалізації й у вираженні ним цінностей і норм культури. Починається пошук свого «Я». Формується власна система уявлень про самого себе, про світ та інших людей – процес адаптації.

Адаптація – прагнення знайти у внутрішньому світі ті риси, які допомагають встановити гуманне ставлення одне до одного.

А на уроках мови, працюючи з текстами патріотичної тематики, учні вчаться любити свою країну, бути гідними її громадянами.

Наша мета – стимулювати процес морального розвитку особистості, її взаємозв'язок із соціальним середовищем. А мова і художня література сприяють набуттю ними соціальних навичок, педагог допомагає

становленню особистості, у ході чого формуються найбільш загальні, найпоширеніші риси особистості. Але література як шкільний предмет звернений не тільки до розуму людини, але, в першу чергу, до серця. На уроках вчителі повинні навчитись говорити мовою цінностей натхненно, позитивно, не треба намагатись нав'язувати свої особисті праґнення, незадоволеність, інтереси, моральні уподобання. **Наше завдання** полягає у необхідності передачі суспільно-значущих моральних настанов, а не власної системи моральних цінностей.

В основу системи патріотичного виховання на уроках української мови і літератури потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне праґнення вибороти Українську державу. Творчі зусилля кожного вчителя повинні спрямовуватися на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості на уроці для розвитку самостійного творчого мислення школярів, активізації їх пізнавальної діяльності, спрямованих на формування патріотичних почуттів у процесі вивчення літератури. Тому патріотичне виховання має здійнюватись на основі проблемного вивчення текстів, їх системності, де

домінантою є настанови до національного відродження. Якісна зміна у викладанні української мови, літератури в школі сприятиме становленню і розвитку особистості вищого рівня, ніж покоління, виховані в дусі радянського патріотизму, бо домінуватиме в почуттях і

характерах учнів український патріотизм, національна свідомість і бажання жити і працювати задля розквіту Української держави.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що запропонований матеріал із питань патріотичного виховання у процесі вивчення української мови і літератури сприятиме громадянському становленню школярів, формуванню їх світогляду. Дослідження відкриває нові можливості удосконалення шкільних програм, підручників, посібників з літератури і дає у розпорядження словеснику конкретну методику.

**Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте,**

**В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.**

Патріотизм... Це що?

Патріотизм...

Насправді складно осмислювати такі абстрактні поняття як любов, чесність, відданість, патріотизм. Бо незважаючи на те, що кожен з нас більш-менш розуміє їх значення, та все одно вкладає в них щось своє. Це не річ, яку можна побачити чи помацати. Це щось невидиме, проте реально існуюче, те, що наповнює наше життя смыслом, тим самим роблячи нас людьми.

Патріотизм у найзагальнішому розуміння – це любов до Батьківщини. Для кожної людини в світі її рідний край – найдорожчий та наймиліший серцю. Це той клаптик землі, що привітав її з життям, де минули дитячі роки, де живуть найближчі люди. Такі почуття зрозумілі, вони природні. Далі вони поширяються на цілу країну, в якій людина живе, на людей, що говорять однією мовою та створюють спільну культуру. Бо це все робить людей близькими одна до одної, об'єднує. У широкому розумінні країна – це велика родина, де всі живуть спільними радощами та проблемами. Тому ми відчуваємо свою причетність та відповідальність за все, що котиться у державі, тому нам не байдуже, як до нашої Батьківщини ставляться у світі. А патріотизм – це не лише почуття, це дії, спрямовані на те, щоб рідній країні та нашему народові було добре жити.

Патріотизм виявляється у тому, що робить людина. Досягаючи успіху в житті, ми тим самим створюємо успіх цілої країни. Оце й є патріотизм. Володимир Великий, Тарас Шевченко, Василь Стус... Кожен із них по-своєму виявив

свої патріотичні почуття до нашої країни. І таких дуже багато!

... Патріотизм припускає гордість досягненнями і культурою своєї Батьківщини, бажання зберігати її характер і культурні особливості та ідентифікація себе з іншими членами нації, готовність підпорядкувати свої інтереси інтересам країни, прагнення захищати інтереси Батьківщини і свого народу. Історичне джерело патріотизму - століттями і тисячоліттями закріплене існування відособлених держав, що формували прихильність до рідної землі, мови, традицій. В умовах освіти націй і утворення національних держав патріотизм стає складовою частиною суспільної свідомості, що відображає загальнонаціональні моменти в його розвитку. А з практичного боку - характеристика особистості, тобто особистість, котра сповідує патріотизм до певної країни, є патріотом цієї країни. Патріотизм визначається більшістю людей як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Він виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму - важлива складова виховної діяльності.

Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання і співставлення себе з іншими членами свого народу, постійна готовність підкорятися свої особисті інтереси інтересам загалу, в якому живеш, та захищати інтереси своєї громади, народу в цілому.

Патріотизм може проявлятися в наступних формах:

- полісний патріотизм - існував в античних містах-державах (полісах);
- імперський патріотизм - підтримував почуття лояльності до імперії та її уряду;
- етнічний патріотизм (націоналізм) - в основі має почуття любові до свого народу;
- державний патріотизм - в основі лежать почуття любові до держави;
- квасний патріотизм (ура-патріотизм) - в основі лежать гіпертрофовані почуття любові до держави та свого народу.

Саме тому поняття патріотизму має різне наповнення і тлумачиться по-різному. Протягом віків патріотизм відігравав дуже важливу роль, об'єднуючи народ, держави в боротьбі із зовнішньою агресією.

Коли в країні процвітає безправ'я, соціальна несправедливість, політичний безлад, немає можливості для творчості, люди часто полишають Батьківщину та шукають щастя деінде. Хоч у душі в них любов до рідного краю залишається, вони вже мало що можуть зробити для її добробуту.

Та все ж патріотичні почуття є в кожного з нас, і ми маємо прагнути зробити щось важливе для своєї Батьківщини. Проте такі прагнення мають цінуватися. Людина має відчувати, що потрібна своїй країні, тоді вона захоче й зможе посприяти її процвітанню.

Впровадження ідей національного виховання на уроках української літератури

Починаючи з усної народної творчості, що є духом нації (вивчення прислів'я, приказок, казок), і закінчуючи високохудожніми творами письменників-класиків, література впливала і впливає на виховання шкільної молоді.

Вагомих результатів учитель-словесник досягне тільки тоді, коли він має продуману систему роботи над формуванням патріотичної вихованості школярів у процесі вивчення поетичних, прозових і драматичних творів художньої літератури.

Система роботи на уроках української літератури передбачає виховання любові до Батьківщини, рідної мови, історії та культури, почуття національної самосвідомості.

Щоб художні твори посіли належне місце у формуванні патріотичних почуттів, на уроці літератури потрібно моделювати ситуації, які сприятимуть розумінню школярами суспільно-політичних явищ, змальованих авторами у творі.

Вплив програмового матеріалу на процес формування патріотичної вихованості залежить від правильного вибору методів, прийомів і форм роботи.

Для успішного здійснення патріотичного виховання школярів засобами художнього слова необхідні такі уміння і навички:

- ❖ визначати ідею і проблеми художнього твору, зіставляти конкретно-історичне, морально-етичне і загальнолюдське у творах;
- ❖ сприймати патріотичні мотиви та емоційно-естетичний тон художнього твору;
- ❖ виявляти патріотичні позиції та світоглядні особливості письменника і літературного персонажа;

- ❖ самостійно аналізувати твір, виділяючи основні патріотичні почуття герой, їхні вчинки та переконання;
- ❖ висловлювати власну думку про патріотичні мотиви твору, вміти їх відстояти й аргументувати, робити висновки.

Вивчення української літератури покликане формувати у дітей найвищі й найблагородніші людські якості, серед них – любов до Батьківщини, почуття вічної правди і краси народу.

Учитель не повинен прагнути пояснити все в художньому творі. Не потрібно «вбивати» в голові учнів схеми та догми, слід допомогти їм побачити глибину художнього твору.

Якщо атмосфера уроку має творчий характер, то сам процес спілкування вчителя з учнями, особливе відчуття краси українського слова сприяє народженню нових ідей.

Отже, найважливіше для вчителя – не тільки як учити, а й чому вчити, що говорити про життя, людей, навколишній світ.

У своїй практичній діяльності вчителі літератури часто вдаються до такого прийому, як створення учнями власного висловлювання з позиції автора: колективні етюди, коли під керівництвом вчителя учні вирішують художні завдання, наприклад, складають оповідання від імені кошового Сірка, Івана Котигорошка або простого запорожця.

Підлітковий період у житті школяра – це підготовчий етап до формування ідеалів, які впливають на поведінку особистості. Якщо учні переймуться національними і духовними цінностями, ідеалами нашого народу, вони прагнутимуть до захисту цих цінностей. Учні мають знати про національний ідеал, про конкретних носіїв національної свідомості. Важливе місце тут відводиться особистостям письменників, твори яких вивчаються з першого по одинадцятий клас. Це Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся

Українка, Олександр Олесь. Ці світочі літератури стояли на сторожі державності, бо розуміли, якщо вона буде втрачена, то все решта на має ніякого значення.

Вони нічого не просили від України, а просто любили її синівською любов'ю і належали своєму народові до останнього подиху.

Прикладом високого патріотизму є життя Т. Г. Шевченка, творчість якого вивчається в 9 класі

Я так її люблю

Мою Україну убогу

Хіба ж не за неї віддав він кращі свої роки засланню? Про його стійкість і незламність свідчать слова: «Караюсь, мучусь, але не каюсь».

Шевченкове слово стало зброєю в боротьбі за кращу долю рідного народу, він свято вірив у його світле, справедливе майбутнє:

Чи дождемося Вашингтона?

З новим і праведним законом

А дождемося – таки...

Вивчаючи творчість великого Кобзаря,

дев'ятикласники самостійно працюють над творчими видами робіт: пишуть реферати, готують виступи, дослідження. Все це використовують на уроках та під час проведення Шевченківських днів.

Зразком великої любові до рідної землі є новела Стефаника «Камінний хрест», де на прикладі головного героя І. Дідуха показано трагедію українських емігрантів, тяжке життя яких примушує їх їхати до Канади. Покидаючи Батьківщину, І. Дідух ставить за життя собі і дружині камінні

хрести, як символ загибелі тієї духовності, що зв'язувала його з рідною землею. І хоч прижились вони в тій Канаді, але почуття туги за рідною землею супроводжувало їх до самої смерті.

Тема (патріотизм землі) обговорюється одинадцять класниками під час вивчення творчості письменників, які з ряду причин опинились за кордоном. Вивчаючи їх твори, учні починають усвідомлювати, що таке чужина і рідна Бітчизна.

Яскравим прикладом патріотизму є поезія Євгена Маланюка «Під чужим небом»:

Що мені телефони, Версалі, експреси,
Нащо грім Аргентин, водопад Ніагар,
Сниться рідна Синюха і верби над плесом,
Сниться батьківська хата і вітер-дудар.

Багато талановитих письменників пожертували собою з любові до рідного краю, свого народу. Наприклад, В. Симоненко прожив усього 28 років, залишивши нам безцінну спадщину роздумів у творах. Всім добре відомі його слова, які стали піснею:

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Окремо хочеться сказати про п'есу М. Куліша «Міна Мазайло», у якій автор гостро висвітлює українців-манкуртів, які цураються своєї мови, своєї культури, люди, які не пам'ятають своїх коренів. Твір комедійний, але торкається він надзвичайно серйозної теми, яка актуальна й сьогодні. Обговорюючи

твір, варто звернутися до поезії сучасного поета В. Баранова «До українців», в якій автор закликає не бути байдужим до своєї історії, до усвідомлення себе українцями, як такими, а не хохлами. Бо

Можна жити й хохлом,
І не згіркне від того хлібина.
Тільки хто ж тоді небо
Прихилить до ваших могил,
Як не зраджена вами, зневажена вами Вкраїна.

Тема любові до Вітчизни може бути продовжена учнями в творах-роздумах.

Звісно, що кожний урок – це урок виховання патріотизму, людяності, доброчесності, милосердя, любові до батьків, родини, але особливо хочеться виділити ті твори (для учнів середньої ланки), в яких найбільше розкрита проблема виховання загальнолюдських цінностей (В.Винниченко «Федько-халамидник» — виховує усвідомлення найважливіших цінностей моралі та етики, прагнення до добра й справедливості, чесності та порядності; С.Черкасенко «Маленький горбань» — виховання кращих рис людини – милосердя, людяності, доброти, співчутливості; С.Чернілецький «Теплота родинного інтиму» — виховання любові до рідного дому, батьків, почуття відповідальності за них тощо).

Отже, навчаючи виховувати – основний девіз сучасної освіти. Кінцева мета навчання – вміння акумулювати отримані знання як спонукання до позитивної життєдіяльності. На прикладах літературних творів учні мають зосерeditись на моральних акцентах, на проблемі вибору своєї життєвої й моральної поведінки. Завдання педагога полягає у розвитку та вдосконаленні умінь учнів

спостерігати, аналізувати, робити висновки, викликати бажання відповідати загальнолюдським ідеалам.

Якщо ви хочете, щоб вас
пам'ятали, — сійте пшеницю;
якщо ви хочете, щоб вас
згадували десятки років, —
посадіть сад;
якщо ж ви хочете залишитись у
віках — виховуйте дітей.

Патріотичне виховання на уроках української мови

Українська мова як навчальний предмет несе надзвичайно високу пізнавальну цінність: прищеплення почуття любові до рідної мови, осмислення загальнолюдських цінностей, виховання особистості з високим почуттям патріотизму. Для досягнення цих цілей у змісті української мови можна використовувати такий матеріал, як «Загальні відомості про мову» та дидактичний матеріал: вправи, диктанти, перекази, твори тощо. Любов до рідної мови - один із проявів патріотизму. Ще К.Д. Ушинський говорив, що мова народу є цілковитим відображенням Батьківщини і духовного життя народу: «Засвоюючи рідну мову, дитина засвоєє не самі тільки слова, їх додавання і видозміни, але безліч понять, поглядів на предмети, безліч думок, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мови ... Такий цей великий народний педагог - рідне слово».

Робота над формуванням патріотизму проводиться в кожному класі. Так, якщо на першому уроці в 5 класі ми говоримо про мову як найважливіший засіб спілкування, то в 9 класі - це розмова про розвиток української мови, а в 10 – про роль мови у формуванні й самовираження особисті.

Виховання громадянськості й патріотизму виявляється через любов до своєї країни, віданість їй, в усвідомленому бажанні та готовності стати на захист Вітчизни за прикладом своїх предків. Гарною підмогою в цьому є правильний підбір дидактичного матеріалу. У процесі проведення навчальних диктантів, переказів можна запропонувати учням визначити ідею тексту, акцентувати увагу на тих думках, почуттях, які формують патріотизм, наприклад: Що допомогло героям здобути перемогу над ворогом? Змогли б ви вчинити так само?

Велике виховне значення мають прислів'я, які можна використовувати при вивченні різних тем у процесі всього навчання української мови: «Тире між підметом і присудком» (8 кл.) - Рідна сторона - мати, чужа - мачуха; Батьківщина - мати, умій за неї постояти ; «Ступені порівняння прикметників» (6 кл.) - Батьківщина краща сонця, дорожча золота; Любов до Батьківщини сильніше смерті тощо.

Любов до своєї Батьківщини виявляється і в умілому користуванні українською мовою: в дотриманні норм усної та писемної форм, а також у загальній культурі, одним з аспектів якої є мовна культура особистості - дотримання етичних і комунікативних норм. Прищеплювання навичок культури спілкування відводяться спеціальні вправи, наприклад: як можуть звернутися до ваших батьків (знайомих, сусідів) різні люди? Складіть речення із звертаннями; складіть спонукальні речення зі словами «будьте ласкаві», «будь ласка» (5 кл.); спишіть, усуваючи невіправдане повторення виділеного слова; вкажіть помилки у вживанні займенників (6 кл) тощо.

Любов до рідної природи - один із проявів любові до Батьківщини, і виховання його багато в чому залежить від вчителя української мови, тому що саме він знайомить дітей з поетичним образом Батьківщини. Виховуючи у дітей любов до природи, ми звертаємося до письменників, поетів, тих, хто створив незабутні картини рідних лісів і полів, морів і гір. А систематична робота з такими зразками дозволяє перейти до складання власних творів «Улюблений куточок природи», «Мое місто», «Вулиця моого дитинства» та ін.

Велике виховне значення має робота зі словниками. Учні можуть виконувати різні завдання, наприклад, прочитати в тлумачному словнику і словнику іншомовних слів словникові статті, присвячені поняттю «патріот, патріотизм»; написати

роздум на тему «Що значить - бути патріотом»; що об'єднує слова: герой, героїзм, відвага, доблесть, мужність.

Беручи епіграф до будь – якої мовної теми, у будь – якому класі, учитель підбирає під нього весь дидактичний матеріал, який би слугував вивченю навчального матеріалу та сприяв національно – патріотичному вихованню учнів. Тому і особливе навантаження на епіграф. Саме він повинен розкрити основну суть уроку, за допомогою мовленнєво – комунікативного дидактичного матеріалу виховувати у школярів почуття прекрасного, повагу до природних надбань рідного краю, любов і повагу до батьків, родини, роду, історичного минулого.

Основними напрямами патріотичного виховання на уроках української мови є:

- формування думки про суспільну значимість родини, про сім'ю, рід і родовід;
- краснавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу.

На уроках мови ґрунтовно працюю над формуванням мовної культури, засвоєнням основ світосприймання, психології, національної духовності українців. Намагаюся виховувати чесність і громадянську гідність й мужність в обстоюванні істини, прав і свобод громадянина України. У процесі виховання розвиваю в учнів почуття громадянської відповідальності за свої вчинки і позиції, за долю рідного краю, народу, захист і розвиток, його духовної культури, зміцнення миру і дружби між людьми.

На уроках української мови, вважаю, слід проводити роботу в таких напрямах: «Я»:

Я- розкриваю і розвиваю свої здібності, поспішаю робити добро, намагаюсь розділяти радість і горе інших;

Я- патріот і громадянин України;

Я – пізнаю, бережу і примножую красу в усьому, розумію, що до істини веде багато шляхів, відшукую з них свій;

Я- утверджую себе в праці, шаную будь-яку корисну праці, прагну стати сильним, витривалим, сміливим.

Я-вивчаю, утверджую та примножую традиції і святині всього народу, України;

Я - прагну жити в мирі та дружбі з дітьми інших народів, пам'ятаючи: Земля – наш спільний дім.

Під час навчання формую у школярів розуміння важливої ролі української мови у відродженні України, розуміння того, що лише завдяки їй можна глибше пізнати традиції, звичаї, психологію, національний дух українців, подолати національний нігілізм, яничарство, які культивувалися в Україні протягом століть, розвиваю мовну культуру учнів, вміння і навички спілкуватися, логічно висловлювати думки українською мовою, говорити правильно, вищукано і виразно.

Треба берегти і розвивати мову, вдосконалювати і піднімати її як засіб спілкування, знаряддя думки. Тоді підніметься і рівень культури, і буде накопичуватися багатство добрих відносин між людьми, будуть зміцнюватися моральні підвалини життя.

Диктанти

5 клас

Вирушаймо в путь!

Як хороше мандрувати літом в Україні! Як приємно проїхати її шляхами, коли розкриваються перед тобою все нові обрії!

Сонячне, колосисте безмежжя вабить і кличе до себе. Легкі тепловій лоскочутъ покрите бронзовою смагою лице.

Безмежна голуба далечінь розгортає перед тобою дивну красу барв різних відтінків. То замерхтий жовтогаряча золотиста нива. То розстелеться синіми, червоними, рожевими килимами буйнота трав.

Вогнисто спалахував небокрай на сході. День зводить над Дніпром свої вітрила. Заграв вітерець на хвилях Каховського моря, рожева смуга пролягла на воді. То сонце розіслало червоні шовкові полотна.

Пливемо на зустріч сонцю.

6 клас

Тече й тече в глибину століть загадкова дорога історії. Чому нас так манить та дорога?

Свою історію має кожна людина, рід, село, місто. Кожен топче свою стежку. Якщо ті стежки з'єднати, утвориться історичний шлях народу.

Наш український народ свою дорогу не згубив. Він пройшов через тяжкі випробування, проте зберіг своє ім'я, свою гідність і честь.

Історія нашого народу геройчна. Не завжди дорога його була широкою. Він падав і знову підіймався, він боровся,

оборонявся. Він будував фортеці й міста, орав свої ниви, творив дивовижний світ казок, пісень та легенд.

Найпершою ознакою культури є розуму людини та суспільства є відчуття історії власного народу. (За В.Шевчуком, 101 сл.)

Сторінки української історії

Щоб правильно орієнтуватися в житті, щоб бути освіченою людиною, треба вивчати минуле свого народу, знати його історію.

Історія народу, як і життя людини, має геройчні, трагічні, щасливі й нещасливі сторінки. В геройчному найбільше виявляється національний характер народу, його душевна краса, його незрівнянний талант. Ці сторінки особливо хвилюють, захоплюють, викликають почуття національної гордості.

В історичному минулому українського народу було неповторне й легендарне явище. Це Запорозька Січ. Про неї Микола Гоголь у своєму творі «Тарас Бульба» писав: «Так ось яка Січ! Ось яке гніздо, звідки вилітають усі горді й дужі! Ось звідки розливається воля й козацтво на всю Україну!» (З кн. «Як козаки воювали»; 100 сл.)

7 клас

Славнозвісний ватажок

За літописними джерелами, Іван Сірко був людиною релігійною та високоморальною. Відзначають такі суті людські риси характеру Івана Дмитровича: розважливість, мудрість, скромність у побуті.

Виняткова мужність Сірка увійшла в легенду. Його справедливо вважають найуспішнішим оборонцем українського народу. Жоден інший полководець не зажив серед січового товариства такої любові й шани.

Аж вісім разів обирається Іван Сірко кошовим Запорозької Січі. Кількість звитяжних перемог Сірка прискіпливо підрахував дослідник Запорозької Січі Дмитро Яворницький. За його дослідженнями, кошовий здійснив п'ятдесят п'ять походів проти турецько-татарських завойовників і жодного разу не зазнав поразки.

Не існує достовірних даних про участі Івана Сірка в селянсько-козацьких повстаннях. Але відомо, що він брав участь у визвольній війні проти шляхетсько-польського панування. (З *підруч. історії*, 108 сл.).

8 клас

Гордість Верхньої Хортиці

У Верхній Хортиці стоїть і досі могутній запорозький дуб, про який існує чимало переказів і легенд. Це один із найстаріших дубів в Україні: йому вже понад сім століть.

Чому ж цей велетень живе ось уже сьомий вік і щовесни зеленіє? Старі люди, запорозькі нащадки, пояснюють це тим, що дуб виріс біля джерела, яке щедро напоювало його коріння, давало йому силу і снагу. Пишний крислатий дуб привертає увагу багатьох мандрівників, які цікавляться пам'ятниками минулого. Людність міста Запоріжжя та Хортиці пишається цим дубом і з великою любов'ю оберігає його.

Люди пов'язують життя цього дуба з історичним минулим нашого краю, зокрема з історією запорозького козацтва.

Охочі до вигадок люди запевняли, ніби під цим дубом запорожці разом із своїм отаманом Сірком писали знаменитого листа турецькому султанові. Інші оповідали, що Богдан Хмельницький, ведучи запорожців у квітні 1648 року до Жовтих Вод, де він уперше переміг ворога, зупинив військо біля кринички, що недалеко від цього дуба. Перед виступом у похід Хмельницький звернувся до козаків з промовою і закликав їх бути такими ж дужими й міцними в наступному бою, як цей дуб-велетень

9- 11 класи

Патріотизм

Що таке патріотизм? Рік у рік, з покоління в покоління точиться суперечки. Який він? Чи існує? Чи справжній?

Для когось патріотизм виявляється в любові до рідної

землі, коли повітря, вода, сонце й зірки, що мерехтять над рідною оселею, - неповторні. Лише тут, на Батьківщині, вітер має присmak степу. Лише тут небо таке високе й

блакитне, що його не сплутаєш із небом чужої землі.

Для когось патріотизм уособлює рідна хата, усе, до чого змалечку прикипіла душа.

Для всіх утіленням патріотизму є слово, рідна мова, якою розмовляли пращури, у якій міститься код нації, формується думка. Через мову люди усвідомлюють себе народом зі спільнотою історією та долею.

Для когось патріотизм персоніфікується в людях: знаних співвітчизниках, просто рідних і друзях. Це теж патріотизм, бо без розуміння ролі кожної людини не буде ані держави, ані народу.

Однак хоч би там як, невід'ємними складовими патріотизму є віра в себе, у свій народ, вірність Батьківщині. Ознаками патріотизму є також шляхетність, висота духу, розуміння важливості збереження живої історичної пам'яті.

(161 слово)

За Н. Дев'ятенко

Велика ріка моого народу

Боже, як багато у світі краси! Яке небо! А Дніпро синій-синій, чистий. Брате мій Дніпре, бітьку мій дорогий і прекрасний! Скільки радості, скільки глибоких найдорожчих почуттів принесли моєму серцю рідні твої води! Скільки людської краси відкрилося мені на твоєму урочистому березі! Які великі подарунки приніс ти мені, незабутній і безмірно, глибокий любий! Скільки ласки у вітрах над тобою, у синьому небі, що дивиться у твої води й вічно милується тобою! Ти сонце, ніжне й щедре, якому я поклоняюсь і поклоняємусь усе життя, ріско моя дорога й велика!

Велика ріка народу моого!

Прийми мою любов і безмежну подяку, що родився я на твоїх берегах, що пив твою м*яку і чисту воду, що воскрес я душою біля тебе і що вся душа моя сповняється твоєю красою. І очі мої, і мій слух – усі почуття заспокоєні біля тебе, оповиті тобою, красо моя, мое свято, щастя мое. Як багато добра подарував ти мені! Любов*ю наповнив мое серце, надихнув мене на розуміння великого.(167 слів)

Любов до отчого краю

З чого починається любов до отчого краю?.. Біліє розквітла гречка, де-не-де підсинена волошками та ще зжовтіла від суріпки, а над нею, а в ній зрідка прокручується бджолиний звук. Гречка біліє м'яко, вона ще молода, її зеленого листя ще не торкнулася осінь своїм умілим квачиком і не визолотила його. А наколо гречки вже все покошено, і блідо-жовті присадкуваті ожереди двома велетенськими крижинами застигли на стерні. Добрий од неї йде дух, хлібний, дух достиглого збіжжя...

Ген по згірку темно-зелено причайвся гайок, а самий верх згірка скошено, й стерня ясна, свіжа, немої ще чистішою здається вона від синього неба, що прихилилося до неї своїми широкими грудьми. На все це дивишся, усе це вбираєш у себе, сповнюєшся високіст простору, що облягає тебе, і відчуваєш, що ти не в силі не лбити цей рідний куток землі, що ця любов стойть клубком у твоєму горлі й ти не годен той клубок проковтнути.

Звідки й коли приходить ця любов до рідної чорної землі?

(166 слів)

Зв'язок поколінь

Є в Україні такі унікальні місця, що однієї їхньої мальовничості в будь-який сезон, а надто в пору буяння зелені, достатньо, щоб назавжди приворожити серце й душу, адже з висоти пташиного лету на десятки кілометрів видно

світ на всі його чотири сторони. А відчуття простору породжує почуття щастя. А ще, як на додачу, земля ця овіяна легендами козацької минувшини...

Шар-гора, що на Полтавщині, - стометрової висотри видовжене плато, яке знизу омивається водами Псла. Багато подій за майже тисячоліття знали Шар-гора й сотеннє козацьке містечко Говтва. Зокрема навесні 1638 року гетьман Запоролької Січі Яків Остряний розгромив тут польсько-шляхетське військо на чолі з коронним гетьманом Миколою Потоцьким. На початку червня вже кілька років поспіль на Шар-горі відбувається свято "Козацької слави цілюще джерело", куди з'їждаються численні гості.

У концерті беруть участь художні колективи. Проходить видовищне театралізоване дійство - козацькі бої, реконструкція баталій з яничарами. Учі охочі можуть скуштувати козацького кулешу. А велика кількість учасників народного гуляння у вишиванках і козіцьких строях - наочне свідчення органічного зв'язку поколінь. (160 слів)

Аудіювання тексту

Останній гетьман (8 клас)

Ця історія дуже подібна до казки.

Жив у селі Лемеші пастушок Олексій, син Наталки Розум, а в просторіччі - Розумихи. Співав у церковному хорі, допомагав дячкові. А тут сталося диво. Селом проїздив високий російський сановник, котрий, почувши рідкісний голос Олексія, забрав юного співуна з собою до Петербурга. Привіз прямісінько в хор при царському дворі. Там юнак упав в око царівні Єлизаветі Петрівні. Вона гаряче полюбила вродливця з Лемешів. Олексій став дворянином, йому подаровано великі маєтності. Але це ще не все! Впливовий сановник став не просто фаворитом Єлизавети Петрівни, вона, як виявилося, таємно з ним обвінчалася! Невдовзі Олексій отримує звання фельдмаршала Російської імперії. Цікаво, що Олексій Розум умудрився не втратити від такої запаморочливої кар'єри голову. Російські, а за ним і радянські історики показували Розумовського лакеєм та пияком. Факти ж свідчать про те, що він був розумним, вольовим, наполегливим і рідкісно артистичним чоловіком, який блискуче виконував роль, яку сам для себе написав і зреєсував. Він свідомо вдавав із себе пияцюгу, повсякчасно повторюючи, що політика йому не цікава. Проте цей вдававо простодушний і підкреслено наївний чоловік зазвичай грав людьми, як шаховими фігурами. На відміну від царського двору, потаємна канцелярія імперії аж ніяк не вважала Розумовського простаком, яким він намагався удаватися. Польський історик охарактеризував його так: "Був він вдачі насмішкуватої, без жодного натяку на лестощі і мав власний, справді широкий філософський погляд..."

Єлизавета Петрівна багато зробила для російської культури.

Саме при ній відкрилися Московський університет та Академія мистецтв. Як писав історик, "при новій государині помітно змінилися звичаї: народ біг дивитися вже не на смертну кару – до речі, зйшовши на престол, Єлизавета її відмінила, - а ломився в театр..."

Олексій мав на 19 років молодшого брата Кирила. Опосівши в Петербурзі здобуту висоту, він послідовно взявся опікувати брата. Найперше допоміг йому здобути добру європейську освіту. Кирило навчався у Німеччині, Франції та Італії. А коли повернувся до Росії, на нього, як грім з неба, впало звання президента Петербурзької академії наук. Це було 1746 року. Президентові академії наук виповнилося 18 років!

Під час подорожі імператриці Україною козацька старшина передала їй чолобитну з проханням відновити гетьманство. Після смерті Скоропадського царський уряд заборонив обирати нового гетьмана. Його обов'язки тимчасово виконував наказний гетьман Петро Полуботок, закатований за патріотичні настрої Петром I. Пізніше, коли в Росії загострилися стосунки з Туреччиною й виникла загроза війни, російський двір визнав за необхідне дозволити знову обирати в Україні гетьмана – козацька воєнна машина була вкрай необхідна. Гетьманом став старий миргородський полковник Данило Апостол. Після його смерті влада зосередилася в руках так званого "Правління гетьманського уряду", що складалося з чиновників.

І ось цариця видає спеціальну грамоту, якою дозволяє обирати в Україні гетьмана й рекомендує козацькій старшині Кирила Розумовського. Усе це нагадувало спектакль, адже гетьманом мала стати людина, якої ніхто не знав. Все ж ця подія була важлива, адже в Україні відновлювалася посада гетьмана. Це відроджувало сподівання на повернення

колишніх українських прав і козацьких вольностей.

Царський указ від 5 червня 1750 року затвердив сходження Кирила Розумовського на гетьманську посаду. Згодом під його владу передано й Запорозьку Січ. Після підведення до присяги Кирилові було вручено булаву й клейноди. Гетьманською столицею було йому призначено сплюндррований Меншиковим Батурин.

Гетьман Кирило Розумовський плекав великі плани. Він почав активно втручатися у господарсько-економічні справи України, домігся ліквідації поборів з населення. У його задумах був університет у Батурині, в якому мали навчатися козацькі діти.

Самостійність Розумовського у діях викликала невдоволення царського уряду. І це в той час, коли він мав таких сильних захисників, як всемогутній брат Олексій і сама імператриця Єлизавета! Але російським урядовцям постійно вважався привид українського сепаратизму...

Гетьманові забороняють мати листування з іншими державами, самостійно призначати в українські полки полковників, його обсаджено російськими радниками.

Після появи на царському престолі Катерини II гетьман Розумовський звернувся до неї з чолобитною, в якій йшлося про відновлення давніх прав українців в Україні. Була така важлива деталь: він наполягав на необхідності перетворення Києво-Могилянської академії на університет та заснування університету в Батурині.

Однак царському уряду український університет був не потрібен, поскільки він ніяк не вписувався у відверто колоніальний статус України. Сміливий проект Розумовського був назавжди похованний.

Через якийсь час Катерина II зажадала, щоб Розумовський

зрікся гетьманського звання. Гетьман навідріз відмовився, і його було викинуто з імператорського оточення. Врешті Розумовський написав таки зречення. 10 листопада 1764 року з'явився царський указ про ліквідацію гетьманства взагалі. Тепер українськими справами займалася спеціальна Малоросійська колегія, у відання якої було передано й Запорозьку Січ. Так рішуче руйнувалися рештки нашої державності.

Невдовзі після зречення гетьманства Розумовський складає з себе повноваження президента Петербурзької академії наук і надовго виїздить за кордон. Катерина заборонила йому й бувати в Україні. І лише через 12 років він зміг повернутися в рідний край...

Поховано останнього українського гетьмана у трапезній Батуринської церкви Воскресіння Христового, що він її відбудував на руїнах мазепинської церкви, яку зруйнували під час розгрому Батурина російські війська. Подробиця символічна. В ній можна побачити прагнення Розумовського бути будівничим, як і Мазепа. Історія йому такого шансу не дала. Проте він робив для свого краю все, що міг.

(За М.Слабошицьким; 815 сл.)

На кожне із запитань вибрати правильну відповідь:

1. Брати Розумовські родом із
 - a) Батурина;
 - б) Глухова;
 - в) Лемешів.
2. До Петербурга Олексій Розумовський потрапив завдяки
 - а) родинним зв'язкам;
 - б) здібностям до малювання;
 - в) музичним здібностям.

3. Імператриці Єлизаветі Петрівні Олексій Розумовський стає
а) радником; б) фаворитом; в) чоловіком.
4. Олексій Розумовський був оголошений
а) імператором Російської імперії;
б) фельдмаршалом Російської імперії;
в) міністром Російської імперії.
5. Брат Кирило був молодшим від Олексія
а) на 5 років; б) на 10 років; в) на 19 років.
6. Кирило Розумовський навчався
а) у Австрії, Франції та Італії;
б) у Німеччині, Франції та Італії;
в) у Німеччині, Франції та Швейцарії.
8. Президентом Петербурзької академії наук Кирило Розумовський став, маючи
а) 30 років; б) 25 років; в) 18 років.
9. Перед Кирилом Розумовським гетьманом України був
а) Павло Полуботок; б) Данило Апостол;
в) Іван Скоропадський.
10. Сходження Кирила Розумовського на гетьманську посаду відбулося
а) 1750 року; б) 1760 року; в) 1775 року.
11. Гетьманською столицею Кирилові Розумовському було йому призначено
а) Глухів; б) Батурин; в) Чигирин.
12. Зречення Розумовським гетьманського звання зажадала
а) імператриця Єлизавета; б) імператриця Катерина I;
в) імператриця Катерина II.
12. Гетьманство в Україні було повністю зліквідоване
а) 1760 року; б) 1764 року; в) 1780 року.

Читання мовчки

Що таке Україна?

Україна — це земля, де живуть українці. Вона є всюди там, де гомонить наша рідна українська мова й пісня, всюди там, де люди пам'ятають про спільну минулу долю й недолю, всюди там, де люди бережуть давній український звичай, усюди там, де люди хочуть свободного українського життя.

Україна — це великий, багатий і славний колись край. Широко й далеко простягся він — на тисячі дві верстов уздовж, близько одну — впоперек. Від швидкої річки Попраду і болотяного Вепру простягається Україна по далекий, рудими степами оточений Каспій, від гарячого угорського низу й лісових верхів Карпат аж поза рибний Дін, від темних борів Біловезької Пущі аж по вічно кригою скутий Кавказ, від бездонних боліт Полісся до сонячних берегів Чорного моря. Багато-багато в Україні земель, міст, містечок, сіл. Є в Карпатських горах згорена Лемківщина, бідна Бойківщина і бадьора Гуцульщина; є під Карпатами багате на сіль і нафту Підгір'я, де лежать старі українські княжі міста Перемишль і Галич; є Roztoччя зі славним Львовом, нещасна Холмщина з Холмом; є лісове Підлясся з міцним Берестом, є болотяне Полісся з Пинськом і Мозирем; є стара Волинь з Володимиром і Кременцем, Луцьком і Житомиром; є родюче Поділля з Тернополем, Кам'янцем і Могилевом; є багата на садовину Бесарабія; є вкрита старими городищами й могилами Київщина з золотоверхим Києвом, гетьманським Чигирином та святою кожному з нас Тарасовою могилою

коло Канева; є Чернігівщина, Полтавщина й Харківщина з безліччю давніх козацьких міст; є Донеччина з великими шахтами вугілля й заліза; є Слобожанщина, що сягла аж за Дін під Курськ та Воронеж; є давня запорізька земля у Херсонщині, Катеринославщині й Таврії, де на місцях давньої Запорізької Січі «мудрий німець картопельку садить», а над морем розсілись міста Одеса, Миколаїв, Херсон, Таганрог, Ростов; є й татарський колись Крим і підкавказька козацька Кубанщина, Чорноморія й Ставропільщина. Хто перелічить ті міста, містечка, села, слободи, хутори! Хто про них усіх докладно розкаже! Грубезної книги на це треба й не одної! Велика Україна, у півтора рази більше Німеччини або Франції, на третину більше Англії. Та й куди багатша! Було б де розжитися на славу, і дивувався б увесь світ, як то щасливо живеться українському народові.

Правда! Та й тепер дивується весь світ, але лише українській неволі, українським злідням! Бо сидить український народ на ланах родючих, на багатствах великих, над величними суднохідними ріками й морями, над великими торгівельними шляхами. Та й що йому з того? Від віків різні чужинці пасуться його потом і кров'ю, його хлібом, худобою, його лісом і пасікою, його вугіллям і залізом. А український народ останню, кров'ю прикипілу сорочку для них з плеча здіймає, останню ложку страви їм віддає, сам з голоду й холоду гине або йде в далеку чужину шукати долі: в Канаду, Бразилію, Сибір, Туркестан.

Чому це так? Чи ті чужинці такі вже нелюди, що не дають життя українському народові?

Ні! Це ж такі самі люди, як і ми, українці, так само

як ми потребують їсти й спати, так само живуть і вмирають, так само кохають і ненавидять. Але вони нам, українцям, були, є і будуть чужі, а кожен найбільше собі добра бажає, хоча би другий на тім мав не знати як потерпти. Це вже такий закон природи: усі мусять боротися весь свій вік за існування своє — не чуже. Ми, українці, найбільше через нашу незгідливість не могли ніколи успішно боротися проти чужинських впливів. Тому-то в боротьбі за існування перемогли нас чужинці й сіли нам на шию.

(За С. Рудницьким, 546 сл.).

Завдання до тексту

1. Стиль прочитаного тексту.

- А Художній. Б Публіцистичний.
- В Науково-популярний. Г Епістолярний.

2. Верста становить відстань у кілометрах (давня назва східнослов'янської міри великих віддалей).

- А 1,06 км. Б 2,5 км. В 10,8 км. Г 100 м.

3. Україна налічує верстов і розташована.

- А Одна тисяча верстов уздовж і близько двох — впоперек.
- Б Дві тисячі верстов уздовж і близько двох — впоперек.
- В Дві тисячі верстов уздовж і близько однієї — впоперек.
- Г Одна тисяча верстов уздовж і близько однієї — впоперек.

4. Україна простяглася від річок.

- А Сяну і Дону. Б Попраду і Вепру.
- В Бугу і Дніпра. Г Ворскли і Десни.

5. Стародавнє місто Перемишль розташовано.

- А У Карпатах. Б На Підгір'ї.
- В На Розточчі. Г У Холмщині.

6. Тернопіль знаходитьться.

- А На Поліссі. Б На Поділлі.
- В На Волині. Г На Лемківщині.

7. Могила Т. Шевченка знаходиться.

- А Під Києвом. Б Під Каневом.
- В Під Черніговом. Г Під Полтавою.

8. У весь світ стосовно України дивувало і дивує.

- А Українські багатства. Б Українські краєвиди.
- В Українські простори. Г Українські злидні.

9. Запорізька Січ охоплювала землі.

- А Чернігівщини, Полтавщини та Харківщини.
- Б Донеччини, Луганщини та Черкащини.
- В Кубанщини, Ставропольщини та Чорноморії.
- Г Херсонщини, Катеринославщини й Таврії.

10. Місто, згадане академіком та фундатором географії України

**С. Рудницьким у написаній 1916 р. праці «Чому ми хочемо
самостійної України», що не входить до складу сучасної
України.**

- А Одеса. Б Миколаїв. В Херсон. Г Ростов.

11. Для гідного життя на своїй землі нашому народові не вистачає.

- А Войовничості. Б Природних ресурсів.
 - В Злагоди. Г Розуму.
- 12. Слово "пасуться" в реченні: " Від віків різні чужинці пасуться його потом і кров'ю" ужито в значенні**
- А Наживи. Б Харчування. В Зміщення. Г Позики.

Перекази

Розповідний текст з елементами опису природи та приміщення для усного або письмового переказу

Козацькі чайки

З моря вставала рожева зоря. Вона простелила перед козацькими чайками рожевий, гаптований сріблом килим. Золоте сонце затопило рожевим кольором білі хмарки. Весело глянули ті хмарки в блакитне море, як у люстру. І не можна було розрізнати тепер, де море, а де небо.

Море прокинулось разом із сонцем і заграло дрібною хвилею. Подихнув вітерець, понадимав на чайках вітрила і погнав їх уперед.

Щодалі хвиля більшала. Та козаки були до хвилі байдужі. Не первина їм у море ходити. Вони запалили люльки та завели пісню про Сагайдачного.

Отаманський байдак ішов посередині, до нього, мов діти до матері, горнулись усі чайки.

Та ось з моря назустріч козакам виринають вітрила турецької галери. Щоб не виявити себе, кошовий поставив чайки так, щоб од галери вони ховались у сяйві сонця.

Аж ось козацькі чайки оточують галеру тісним колом. На галері збився галас, повибігали перелякані турки. Та козаки вже зчепилися з ворогами в кривавій січі.

Невольники вже здогадалися, що сталося те, про що вони тільки ввісні мріяли, що прийшла до них бажана воля. Почали вони бити й рвати на собі кайдани.

А козаки забрали на чайки визволених, потопили галеру, запалили люльки й попливли далі.

(За А. Кащенком; 190 сл.)

Завдання

- Пояснити лексичне значення слів *чайка* (бойовий човен запорозьких козаків – довбаний, із вітрилами та веслами, зовні обшитий очеретом для кращої плавучості), *галера* (старовинне вітрильне багатовеслове військове судно), *байдак* (великий човен), *люстро* (зеркало).
 - Дібрати синоніми до слів *люстро* (зеркало), *гаптувати* (вишивати), *горнутися* (тулитися), *галас* (крик), *січа* (битва).
 - Визначити в тексті застарілі слова, обґрунтувати доцільність їхнього вживання.
 - Визначити тему та головну думку тексту.
 - З'ясувати, які типи мовлення поєднано в тексті.
- Визначити стиль тексту, свою думку довести.

- Скласти і записати план тексту. Орієнтовний:
 1. Рожева зоря над морем.
 2. Хмарки дивляться в море, як у люстро.
 3. Вітрець понадимав вітрила.
 4. Козаки байдужі до хвилі.
 5. Чайки навколо отаманського байдака.
 6. Турецька галера.
 7. Кривава січа.
 8. Прийшла бажана воля.
 9. Попливли далі.
- Написати детальний переказ тексту.

Рабиня

Довго, ритмічно гойдалися ноші. Потім Настю підхопили міцні руки й понесли до палацу. Вона не оглядалася, не бачила, скільки проминули високих покоїв. Настю поклали на низький і м'який диван. Носії беззвучно вислизнули. Дівчина лишилася на самоті.

Щойно Настю продали. Що відчувала вона, коли сиділа на терезах? Тепер вона не людина, а рабиня. Її зважили на терезах і купили за гроші.

Кімната була невелика, напівтемна. На візерунчастій стелі зображені зорі й багатокутники. Двері низькі й склепінчасті. У вікнах – кольоворові шибки.

На кам'яній долівці – килим на всю кімнату. Вздовж стін – дивани. Посередині – маленький восьминогий столик, не вищий від звичайного дзиглика. Кілька строкатих подушок. От і все.

Клітка. Чепурна, барвиста клітка. З неї не вирватися на волю.

Як божевільна, Настя схопилася й припала до вікна. Воно виходило в сад. Міцні кам'яні мури свідчили про неможливість втечі.

Настині думки запрацювали гостро й напружено. Мовчати! Удавано скоритись! А коли обізнається зі звичаями татар, заговорить по-татарськи, тоді втекти, привести козаків і стерти із землі оцю в'язницею!

І плакала в розкішній клітці, і билася об грати вікон Гюль-Хуррем, Троянда Щастя. Так прозвали Настю людолови.

(За З.Тулуб; 179 сл.)

Завдання

- Пояснити лексичне значення слів *терези* (ваги), *дзиглик* (стільчик), *склепінчастий* (*склепіння* – опукле перекриття, що з'єднує стіни, підпори будівель), *мур* (висока кам'яна або цегляна стіна).
 - Дібрати синоніми до слів *барвистий* (різокольоровий), *строкатий* (пістрявий), *чепурний* (охайній).
 - Визначити тему та головну думку тексту.
 - З'ясувати, які типи мовлення поєднано в тексті.
 - Визначити стиль тексту, свою думку довести.
- Скласти і записати план тексту. Орієнтовний:
- I. Дівчину понесли до палацу.
 - II. Тепер вона рабиня.
 - III. Невелика напівтемна кімната.
1. Зорі й багатокутники на стелі.
 2. Низькі склепінчасті двері.
 3. Кольорові шибки у вікнах.
 4. Килим на долівці.
 5. Низькі м'які дивани.
 6. Восьмикутний столик.

7. Строкаті подушки.

IV. Втекти й привести козаків!

- Написати детальний переказ тексту.

Розповідні тексти, що містять роздум, для усного детального переказу

Чому потрібно знати історію

Як відомо, історія не любить слова «якби». Але порушимо це правило й спробуємо уявити, що могло б статися з нашим народом, якби не було Запорозької Січі. Очевидно, тоді зовсім не було б України, українського народу, так само, як і багатьох племен і народів на землі. Їх знишили б вороги, розтоптала б жорстока дійсність.

Наш народ існує тому, що його оборонили й відстояли мужні лицарі Запорожжя. Наперекір усім обставинам вони вибороли нам право жити на своїй землі й бути українцями.

І як буває прикро, коли ми захоплюємося воєнним мистецтвом римських легіонерів, але не маємо уявлення про ратну майстерність запорожців. Знаємо про подвиги Ганнібала і не знаємо про звитягу Самійла Кішки, Петра Сагайдачного чи Івана Сірка. Захоплюємося мужністю спартанців біля Фермопілів і не чули нічого про подвиг козаків під Берестечком...

Історію потрібно не лише цікавитися, її потрібно досконало знати, бо історія – не просто минуле народу, це – його жива душа. Ось чому той, хто не знає історії, ніколи не зрозуміє свого народу (За М.Слабошицьким; 165 сл.).

Довідка. *Ганнібал* – полководець карфагенського війська (III ст. до н.е.). *Самійло Кішка* – український гетьман (XVI ст.) *Петро Сагайдачний* – український гетьман (XVII ст.) *Іван*

Сірко – кошовий отаман Запорозької Січі (XVII ст.)
Фермопіли – грецьке місто, що уславилося геройчною обороню від перських загарбників (480 р. до н.е.). *Берестечко* – місто, біля якого відбулася битва в найтрагічніший момент визвольної війни проти шляхетської Польщі (червень 1651 р.)

Записати на дощі опорні слова: *Запорозька Січ, лицарі Запорожжя, римські легіонери, Ганнібал, Самійло Кішка, Петро Сагайдачний, Іван Сірко, спартанці, Фермопіли, Берестечко.*

Завдання

- Пояснити лексичне значення слів *легіонер* (воїн, який входить до складу легіону), *спартанець* (громадянин старогрецької держави Спарті), *лицар* (те саме, що й *рицар* – букв. середньовічний феодал на військовій службі, *перен.* самовідданий захисник).
- Дібрати синоніми до слів *розтерзати* (роздрати), *ратний* (воєнний), *майстерність* (вправність).

- Визначити тему й головну думку тексту.
- З'ясувати, які типи мовлення поєднано в тексті.
- Визначити стиль тексту, свою думку довести.

Скласти і записати план тексту. Орієнтовний:

1. Історія не любить слова «якби».
 2. Що було б з Україною, якби не Січ.
 3. Завдяки кому існує наш народ.
 4. Прикро, що не знаємо своєї історії.
 5. Чому історію треба знати досконало.
- За планом усно переказати текст.

Художник Васильківський

Гуркоче колесами по рейках поїзд. Пропливають назад зелені ялинини, білокорі берези. Сергій Васильківський стойть біля вікна, міркує.

Роки навчання минули. Йому вже за тридцять. Шевченко в такому віці вже був автором «Кобзаря», Рафаель уже створив «Сікстинську мадонну». Час і йому показати, на що він здатний.

У чому сенс життя людини? Не вперше обмірковує це питання художник. На його думку, щасливим можна стати, якщо житимеш на повну силу, бігато знатимеш і вмітимеш. Щасливим будеш, якщо кожен свій помисел і всі діла спрямовуватимеш на добро. А художник має стверджувати добро своїми картинами.

Доля українського народу склалася так, що і слізозою в горі, і виявом радості, і заповітом нащадкам стала для нього пісня. У пісні для українців усе: найдонші відтінки почуттів, хвилювання, страждання, радощі.

Пісня – душа народу. Але живопис – так само сплеск душі! Отож однією з особливостей українського живопису має бути пісенність. Пісенність має виявлятися в барвах та лініях.

Як же хочеться відтворити фарбами природу рідної України! Як хочеться зробити картину живописною піснею свого народу!

Отже, треба негайно братися за роботу. Як хотілося б, щоб Україна назвала його своїм співцем!

(За М. Безхутрим; 197 сл.)

Завдання

- Пояснити лексичне значення слів *сens* (суть, доцільність, корисність чогось), *барва* (колір, забарвлення).
- Визначити тему й головну думку тексту.
- З'ясувати, які типи мовлення поєднано в тексті.
- Визначити стиль тексту, свою думку довести.
- Скласти і записати план тексту. Орієнтовний:

I. Роздуми в дорозі.

1. Час показати, на що він здатний!

2. У чому сенс людського життя?

3. Стверджувати добро картинами.

II. Пісня для українців – усе.

III. I живопис, i пісня – сплески душі.

IV. Як хочеться зробити піснею народу картину!

V. Прагнення стати співцем України.

- Усно переказати текст.

Чому варто носити вишиванку

Українські вишиванки ніколи не втрачали популярності. Їх носять дорослі й діти, чоловіки і жінки, українці та іноземці. Якщо раніше вишиванку одягали лише на тематичні заходи, то сьогодні вишита сорочка стала звичною частиною повсякденного гардероба.

Чому до вишиванки ставляться з такою повагою та любов'ю?

По-перше, це не лише зручний, а й безпечний для здоров'я одяг. Адже традиційно вишивають на полотні або льоні, а ці тканини чудово пропускають вологу, не викликають алергії, вони приемні для тіла.

По-друге, вишиванка ідеально поєднується з будь-яким одягом: шкільною формою, джинсами, шортами різних фасонів. Вишита сорочка завжди має вигляд елегантний та стриманий і водночас яскравий та оригінальний.

По-третє, вишиванку вважають потужним оберегом. Наші предки вірили в силу вишитих візерунків. Кожен елемент вишивки має своє значення, а всі разом бережуть людину від негараздів.

По-четверте, вишиванку здавна вважають символом і гордістю української культури. Вона береже традиції наших предків. Вишита сорочка – як патріотична пісня.

Ось чому вишиванка є такою улюбленою й популярною в нашому народі. (160 сл).

Завдання

- Пояснити лексичне значення слів *оберіг* (предмет, який забезпечує захист, береже від біди), *символ* (умовне позначення певного предмета, поняття або явища), традиція (досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління.), *гардероб* (тут: увесь одяг однієї людини), *алергія* (підвищена чутливість організму до певних речовин).

- Дібрати синоніми до слів *негаразди* (біди, неприємності), *елегантний* (вишуканий, витончений), *популярний* (відомий).

- Визначити тему й головну думку тексту.

- З'ясувати, які типи мовлення поєднано в тексті.

- Визначити стиль тексту, свою думку довести.

- Складти і записати план тексту. Орієнтовний:

- I. Вишиванки ніколи не втрачали популярності.

- II. Чому до вишиванки ставляться з повагою та любов'ю.

1. І зручний, і корисний для здоров'я одяг.
 2. Ідеально поєднується з будь-яким одягом.
 3. Вишиванка – потужний оберіг.
 4. Символ і гордість української культури.
 5. Такі причини популярності вишитої сорочки.
- Усно переказати текст.

Ми є народ

Ми, українці, були народом, коли, об'єднавшись, відбивали чужинецькі

навали, коли ставали під козацькі прaporи Богдана Хмельницького і освячували гайдамацькі ножі в Холодному Яру. Ми підносилися до рівня великого європейського народу у філософії Григорія Сковороди і геніальній поезії Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, у музиці Миколи Лисенка та творчості театру корифеїв. Ми демонстрували світові могутній інтелект народу у відкриттях наших учених: Володимира Вернадського, Миколи Кибалчича, Віктора Глушкова.

І ми, українці, переставали бути народом, догідливо сплачуючи данину ординським ханам та всіляким іншим завойовникам, терплячи наругу й знущання над собою, своєю вірою, культурою, дозволяючи принижувати власну людську й національну гідність різним зайдам. Ми втрачали високе звання народу, коли приречено схиляли голови перед тиранами, оспівуючи чужих вождів і власних манкуртів.

Усе, усе фіксується на скрижалях історії. Усвідомлення себе як народу завжди надавало нам сили і здобувало нам перемоги. Коли ж ми переймалися рабською психологією, підставляючи зігнуті спини під канчуки, ми неминуче зазнавали поразки. Покірливо дозволяючи вигрібати

останні зернинки з убогих хатніх закутків, прирікаючи своїх дітей і себе на голодну смерть, ми ставали безликою сірою масою. Такою ж невиразною, за сучасною термінологією, зомбованою масою виглядали й учасники мітингів, які вимагали страти «ворогам народу». Але ж у тих списках значилися й наші улюблені письменники, композитори, артисти, вчені з європейською славою! Свідомо перетворюючи свій народ на агресивний натовп, влада з його ж таки благословення знищувала тих, наймудріших, найталановитіших, найсміливіших, яких вона найбільше боялася.

То була не тільки наша трагедія, а й наша ганьба. Зазнаючи поразок, ми втрачали все: гідність і державу з Богом даною назвою Україна. Ми ставали в кращому разі Малоросією, а то й Хохляндією, більшість якої вражена вірусом меншовартості.

Уроки історії необхідно пам'ятати й роботи висновки. Від летаргічного сну ми пробудилися, здобувши незалежність, випrostавшись нарешті на повний зріст і на весь світ заявивши, що таки є народом!

Ми в центрі Європи, і нас п'ятдесят мільйонів. На кожного жителя ми вже вирощували по тонні зерна, і тепер воно має бути нашим. Так само, як цукор. Так само, як чавун, сталь, вугілля і кораблі, побудовані на наших заводах. Усі ми, такі різні, стали єдиними в праґненні реалізувати мрії багатьох попередніх поколінь наших співвітчизників.

Романтично настроєні, широко переконані в справедливості власних намірів, ми спершу й не помітили, що плодами нашої незалежності насамперед спритно

скористалися ті, про яких геніальний Франко писав: «Ти, брате, любиш Русь, як хліб і кусень сала».

Кожному з нас хочеться, аби якнайшвидше ми подолали соціальні негаразди і вийшли нарешті на стовпову дорогу розвитку. Ми є великий народ і маємо пам'ятати це. У наших руках доля вітчизни, її теперішнє й майбутнє.

Ми маємо головне історичне завоювання – незалежність.

(430 слів)

Завдання

Пояснити лексичне значення слів інтелект (здатність до мислення, особливо до йоговищих теоретичних рівнів), манкурт(людина, позбавлена пам'яті про свій рід, народ; перен. відступник, зрадник), зомбований (такий, що беззастережно й сліпо підкоряється волі людей, що чинять на нього вплив) та виразів ставати під прaporи; вийти на стовпову дорогу; фіксувати на скрижалах історії; випростатися на повний зріст; вірус меншовартості.

Дібрати синоніми до слів тиран, наруга, реалізувати, демонструвати

народу в філософії Г.Сковороди й поезії Т.Шевченка, Франка, Лисенка.

3. Демонстрували інтелект у відкриттях учених.

ІІ. Коли ми не були народом.

Скласти план тексту.

Орієнтовний:

I. Коли ми були народом.

1. Ставали під козацькі прaporи.

2. Підносилися до рівня європейського

1. Сплачували завойовникам данину.
2. Терпіли наругу над вірою й культурою.
3. Оспівували чужих вождів і власних манкуртів.

III. На скрижалях історії фіксується все.

1. Усвідомлюючи себе народом, ми здобували перемоги.
2. Прирікаючи себе на голодну смерть, ставали сірою масою.
3. Найкращих знищували з благословення натовпу.

IV. Ми ставали Хохляндією.

V. Ми здобули незалежність.

VI. Доля Вітчизни в наших руках.

Записати на дошці: підносилися до рівня великого європейського народу; наші вчені: Володимир Вернадський, Микола Кибальчич, Віктор Глушков.

Зробити докладний переказ (усно), завершивши його роздумами про те, яким чином Українська Незалежність впливає на долю молоді.

Конспекти уроків

Урок української літератури

Тема. Роман Уласа Самчука «Марія» - один з найдовершенніших творів про трагічну долю України, про Голодомор. Образ матері Марії

Мета. Відкрити перед учнями ще одну сторінку правди в літературі на прикладі роману Уласа Самчука «Марія»; удосконалювати вміння аналізувати роман, образи твору; поглибити вивчене про індивідуальне і типове, національне і загальнолюдське у творі; працювати з текстом вибірково, зіставляти, робити висновки; розвивати творчі здібності, уяву; виховувати кращі риси характеру, споконвіків притаманні українцям.

Обладнання: портрет письменника, запис пісні О.Білозір «Свіча», «Мелодії» Скорика; ілюстрації до твору, вишиванки, колоски пшениці.

Проблемне питання: Життя матері Марії – це доля України?

ХІД УРОКУ

*Не дайте, люди, Україні вмерти
Ні в правнуках, ні в дітях, ні в собі.*

В. Симоненко

I. Організація класу.

Уласа Самчука справедливо назвали “Гомером українського життя ХХ ст.”. Письменник створив неповторну художню панорamu своєї епохи, показав рідний народ у періоди вирішальних випробувань. Тож тема сьогоднішнього уроку: **«Улас Самчук. Роман – хроніка «Марія».** Сподіваюся, що на уроці ви будете організованими, уважними. Проявите працездатність, самореалізуєтесь й самовдосконалітеся.

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

1. Вступне слово вчителя.

Дуже важко через багато літ відтворити у пам'яті страшні картини небаченого у світі голодомору, який стався на благодатній українській землі, багатій на чорнозем, роботягі руки. Зник хліб, пухли з голоду старі і малі, смерть своєю кістлявою рукою «вимітала» цілі родини, «поселення»... А в горезвісному 1933-му Україна перетворилася на суцільну могилу. Минають роки, але ми не повинні забувати сторінок історії, не повинні оминати страшної народної трагедії. Тож нехай сьогоднішня наша розмова прозвучить як реквієм жертвам голодомору.

Не звільняється пам'ять,
Відлунює знову роками.
Я зітхну. Запалюю обгорілу свічу.
Помічаю: не замки – твердині,
Не храми – кам'яний чорнозем,
Потріскані стіни плачу
Піднялися, озиваються в
десятиліттях
З далини, аж немов з кам'яної гори
Надійшли. Придивляюсь.
Вкраїна. ХХ століття.

І не рік, а криваве клеймо – тридцять
три.

2. Слово вчителя. Питання до учнів:

1. Із якими подіями в Україні пов'язана ця поезія?
2. Які асоціації вона у вас викликала?

Ви самостійно ознайомилися з романом «Марія». Я хочу, щоб сьогодні на уроці ви уявили ті непрості для нашого народу роки і відродили в своїх душах генетичну пам'ять. А епіграфом до нашого уроку є слова В.Симоненка (учні записують тему уроку, епіграф).

3. Визначення мети уроку

ІІІ. Актуалізація опорних знань.

1. Розповідь про життя і творчість У. Самчука
2. Опрацювання статті «Нарід чи чернь»
3. Питання до учнів: *Яке визначення слова «геноцид»?*

Слово вчителя.

Довгі роки ця тема замовчувалася, факт Голодомору заперечувався, хоча 60 років уже існували твори очевидців, які підтверджували геноцид українського народу. Серед них – перший – Улас Самчук, який написав роман «Марія» - твір неординарний, твір-спалах.

Щоб довести сказане, хочу, щоб ви з'ясували:

1. Запитання за твором

1. Кому присвячений роман? Зачитайте.
2. Скільки книг у романі? Назвіть їх.
3. Визначте тему твору.
4. Які історичні події охоплено у романі?
5. Яка книга найповніше розкриває образ Марії, її стражданне життя.
6. Події, покладені в основі твору, є типовими?

Отже, роман «Марія» - твір, що змушує наші серця швидше битися...

2. Опрацювання ідейно-художнього змісту твору.

Характеристика образу Марії

1. Життєва основа твору

Це перший роман в українській і світовій літературі про голodomор. Присвячений українському селу. Автор охоплює

події світової війни, революції, громадянської війни, колективізації і голодомору. Це твір-обвинувачення більшовицької системи.

Написаний за кордоном безпосередньо по гарячих слідах страшної катастрофи. Роман цей про долю жінки-матері є видатним художнім досягненням в українській літературі. У ньому вперше оприлюднено сенсаційну для свого часу тему – сувору правду про голодомор 1932-1933 років, що виник внаслідок примусової колективізації й знищення більшовиками справжніх господарів землі, споконвічних духовних і моральних традицій, які були каталізаторами життя людини-трудівника, менталітету нашого народу і, врешті, самого існування.

Людина і земля, воля і праця – проблеми в літературі не нові: чи то твори зарубіжної класики («Селяни» О.Бальзака, «Земля» Е.Золя), чи художні шедеври українського письменства («Fata morgana» М.Коцюбинського, «Земля» О.Кобилянської, новели В.Степаніка, романи М.Стельмаха, кіноповісті О.Довженка).

2. Жанр твору (*пояснює вчитель*)

Агіографічний художній життєпис Святих подвижників християнської церкви. Ознаки агіографії – чітка часова хроніка життя. **Роман – хроніка** – це різновид роману, в основу сюжету якого покладено історію суспільних або родинних подій, змальованих у їх часовій послідовності

Цей твір автор жанрово визначив як «хроніку одного життя».

3. Вибір імені (*учитель запитує, чому автор назвав героїнню Марією*)

Марія – це ім'я Богородиці. Божа мати, вбита штучним голодом в Україні в 30-х роках. Що може бути жахливішим для християнського світовідчуття народу?

Марія має багато спільногого з трагічними образами народних пісень, дум, творів Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного. Вона – образ-символ, символ багатостражданної, сплюндрованої України. Доля Марії, її доночки з маленьким дитям, трьох синів – це доля України та її дітей, кожному з яких визначений свій шлях. Страдницький чи ганебний, але трагічний.

4. Особливості композиції (з'ясовують разом)

Автор використав засіб обрамлення. Любов, випробування, страждання, болі, муки проходять крізь пам'ять конаючої з голоду жінки, що втратила все: чоловіка, дітей, оселю, майно.

Запитання до учнів:

Роман «Марія» – це конкретна історія конкретного життя чи є щось значно більше?

Більше, бо в цьому творі на прикладі однієї родини показано трагедію всієї української нації, а в образі Марії автор змалював долю тисяч жінок (наприклад, в романі В.Барки «Жовтий князь» образ Дарії Олександровни схожий з образом Марії).

А) Охарактеризуйте ставлення Марії до праці. Зчитайте рядки

- *Що Марії праця? Жне, в'яже за косарями і, мов дзвінок, гомонить. Працювати вміла і не цуралася праці. Вміла варити, пекти хліб, порати худобу. (с. 20)*

Б) Що означає для Марії земля?

- *Марія ще в полі «посіває». Глянула на недосіяні поле. Боже, та де ще там межа? А недосіяні не можна кидати.*

М'яка земля просить зерна. Земля не буде чекати, гріх заставляти чекати її. Ось досіємо – й тоді на вечірню

(с. 24)

А) Чи здатна Марія глибоко сприймати красу, чи душевна їй поетична ця особистість?

- Дзвенить, дзвенить її моторна, запашна пісня, носиться над полями, чайкою в'ється, розсипається лунами дзввонотонними. (с. 20)

- Слухає товсту книгу, плаче, втирає мокрі очі і просить ще. Цікаво ще. Далі хай книга говорить.

Б) У чому смисл життя матері Марії?

- Корній, Марія і стара мати сидять коло столу і їдять Святу вечерю. Їм весело і радісно. На обличчях спокій, видно сяєво щастя – короткого і про ходячого, але все-таки щастя. «Ми, - кажуть Маріїні очі, - не вимагаємо багато щастя. Щастя наше в повноті існування...» (с. 83)

Слово вчителя. Дорогі діти! Давайте трішки відпочинемо і проведемо вікторину-розминку «Впізнай героя»

А тепер знову запрошую вас до спілкування.

- Завдання У. Літературний діалог. (2 команди – по 3 питання від кожної)
 1. Що спільногго є відмінного в образі Марії порівняно з образами жінок у творчості Т.Шевченка, Панаса Мирного.
 2. Як уявляла долю своїх дітей Марія? Чи справдилися її мрії?
 3. Чи стала родина Марії моральним взірцем для всіх її дітей?
 4. Чому Марія називає «татарами» вершників з червоним прапором.
 5. Які риси національного характеру властиві Марії?
 6. Чому працьовиті жінка, донька, внучка гинуть від голоду?

7. Як ви розумієте слова Гната: «Цілую руку матері. Цілую святість велику. Цілую працю!»?

Слово вчителя. Думаю, що на основі вже сказано, опрацьованого, можемо визначити ідею твору. (учні визначають ідею твору)

Отже, «Книга про хліб» - трагедія матері, яка жила мріями про щасливе мирне життя. Але «Україна корчиться з голоду і вимирають цілі родини», - пише Улас Самчук. Найстрашніша смерть – це смерть від голоду. Не дай Бог навіть ворогові вмирати такою смертю.

Питання до учнів:

1. Чи можемо ми тепер з'ясувати на основі твору «Марія», що доля героїні – це доля України?
2. Які питання ви вважаєте ще важливими і хотіли б їх порушити?

У. Підведення підсумків уроку. Рефлексія й оцінювання

Слово вчителя. Хочу звернути вашу увагу на останні сторінки твору. Розв'язка його трагічна: у той час, коли невисушене зерно, засипане в велику купу пріс в монастирі – село вимирає з голоду. Гине не тільки родина Марії, гине нація: чоловіки – господарі землі, жінки – берегині роду, діти – майбутнє народу. Зникли носії народних традицій, порвалася виплекана предками основа життя. І тому роман «Марія» звучить як набат, застереження (зачитати епіграф).

Питання до учнів:

1. Кому адресований твір?
2. Яку громадянську позицію він виховує? (не бути сліпим знаряддям чужої волі, мати високу національну свідомість, щоб не повторилися ті страшні події).

Слово вчителя. Шановні друзі! Ми торкнулися сьогодні душою до трагічних сторінок роману, пройшли життєвим шляхом матері Марії. Скажіть, які риси характеру Марії вам найбільше сподобалися і ви хотіли б їх реалізувати в самостійному житті? (відповіді учнів)

Указом Президента України кожна остання субота листопада відзначається як День пам'яті жертв Голодомору.

Разом з цими словами зробіть останній сніп пшениці для Марії і тисячі таких жінок – берегинь роду українського і ніколи не забувайте про ці страшні сторінки нашої історії.

- Чи задоволені ви результатами спільної діяльності?
- Чи реалізували ми на уроці всі поставлені завдання?

- **Виставлення оцінок.**

УІ. Домашнє завдання.

Написати твір-роздум «Над якими проблемами змушує замислитися роман Уласа Самчука «Марія»?»

Урок української мови в 11 класі

Тема: Звертання. Його місце в реченні. Стилістичні особливості вживання звертань у реченні.

Мета: повторити визначення звертання, його види, місце в реченні, особливості закінчень іменників у кільчному відмінку; досконалювати навички учнів знаходити звертання, правильно ставити розділові знаки при звертанні, конструювати та іntonувати речення із звертаннями; розвивати комунікативну компетенцію учнів; виховувати любов до слова і дбайливе ставлення до нього.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник « Українська мова, 10-11», «Довідник з українського правопису» за ред. І.Ющука, дидактичний матеріал.

Перебіг уроку

1. Мотивація навчальної діяльності. Постановка цілей уроку.

- Рада всіх вітати на нашому уроці. Сподіваюсь, що, як завжди, нам приємно буде працювати разом. Бажаю вам успіхів, цікавих відкриттів на уроці, гарного настрою. Візьмемо із собою на урок старанність, наполегливість і уважність.

Не так давно на уроках української літератури ми з вами читали вірші неперевершеного класика, поета, перекладача, мистецтвознавця М. Рильського. Пам'ятаєте?

Яблука доспіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду.
Ти мене, кохана, проведеш до поля,
Я піду - і, може, більше не прийду.

Думаю, що сьогодні поезія цього майстра слова стане нам у пригоді і допоможе вам визначити тему уроку. Перед вами аркуші з поетичними строфами. Пропоную уважно прочитати рядки поезій, звернути увагу на те, яка синтаксична конструкція є спільною для поданих строф.

О земле рідна! Знаєш ты
Свій шлях у бурі, у негоді!
Встає народ, гудуть мости,
Рокочуть ріки ясноводі!

Осінь ходить, яблука золотить.
Я приїхав у незнаний край.
- Чужоземка молодая, хто ти?
- Одгадай!
... Це щастя! Це любов!
Це безнадія! Пане Фредеріку,

Я знаю, що ні вітру, ні саней,
Ані коня немає в вашім вальсі,
Що все це- тільки вигадка моя...

(учні читають ланцюжком вголос поетичні рядки

M. Рильського. Знаходять звертання, називають їх. Запис теми уроку на дошці і в зошитах)

- Над темою « Звертання» ми з вами почали працювати в 5 класі, продовжували вивчати у 8 класі, і ось в 11 класі завершуємо її вивчення. На дошці перед вами перелік того, що ви маєте вміти і знати по завершенні цієї теми.

Я ВЖЕ ЗНАЮ-...(учні обирають картки з тими записаними визначеннями, вміннями і навичками, якими вони опанували раніше).

-Залишились ще картки із зазначенням умінь і навичок. Саме робота над цими поняттями і буде завданням нашого уроку. Тепер спробуйте визначити мету своєї роботи на уроці.

2. Актуалізація знань. Усний тест « Так- ні»

- 1) Звертання- слово, сполучення слів, що називає особу або предмет, до якого звертаються з мовленням.
- 2) Звертання може бути головним або другорядним членом речення.
- 3) За будовою звертання бувають непоширені і поширені.
- 4) Звертання зв'язані з членами речення або підрядним, або сурядним зв'язком.
- 5) Звертання найчастіше виражається іменником, іншими частинами мови у значенні іменника.
- 6) Поширеними звертання бувають за рахунок додатка або обставини.
- 7) Іменник або інша частина мови в значенні іменника здебільшого вживається в клічному відмінку.
- 8) Звертання завжди стоїть на початку речення.

- 9) Звертання вживається тільки в розмовному стилі.
- 10) У мові існує 4 стилі мовлення.
11. Вибуки о, ой при звертанні комою не відділяються.
12. Звертання на письмі виділяється тільки комою.

Запис теми

3. Формування вмінь і навичок з теми.

1) Мовне спостереження

Записати речення, визначити звертання, чим виражене

2) Пояснення вчителя

3) Творче конструювання

4) Складання речень із звертаннями за запропонованими схемами з використанням етикетних формул (Вельмишановне товариство! Пане! Добродію! Пані! Колеги! Шановне панство! Дорогі друзі! Товариші! Люди добрі! Юначе! Господарю! Шановна громада!)

Виконання *практичних завдань на основі прослуханого теоретичного матеріалу під час звітів учнів за кожне завдання:*

10. Запис визначення **вокативного речення, риторичного звертання.** Читання речень, з'ясування, що виражає звертання в кожному реченні (колективна робота).

О земле, велетнів роди! Приплівайте до колиски, лебеді, як мрії, опустітесь, тихі зорі, синові під вії. Мамо, ви чуєте? Вітер з долини цілує червоне серце калини! Чому ж ти, лицар мій, на герць не виступаєш, а вітром жалібно голосиш на ріллі?

Звертання можуть виконувати функцію речення, яке називається вокативним або **реченням- звертанням.**

-Здоров, Демиде!- Гордій??!

Риторичні звертання- це звертання, не спрямовані до конкретного адресата. Це звернення до назв людей, історичних осіб, явищ природи, абстрактних і конкретних понять

Доповнення вчителя: О часи! О звичаї!- так звичайно говорять тоді, коли обурюються чиєюсь поведінкою, порушенням норм моралі, нехтуванням обов'язків. Ці слова належать славнозвісному оратору і політичному діячеві Марку Тулію Цицерону. Цей вислів є прикладом риторичного звертання.

a. Утворити звертання до товариша, вчителя, директора, гостя(робота в парах).

b. Робота із словником « Власні імена».Ознайомитися з варіантами свого імені, сказати ,як би ви ще хотіли , щоб до вас зверталися? Як ви звертаєтесь до своїх найрідніших людей?

(індивідуальна робота)

Вчитель: любіть своїх рідних,частіше називайте їх ласково, бо час лине...

Мов білі голуби у мами коси,
І батьків чуб - мов білий-білий льон.
Нехай земля їх легко й любо носить,
Не стука швидко старість до вікон.
Дай змогу, Господи, батькам радіти,
Все пережити, не схибивши в житті.
Продовженням батьків хай квітнуть діти
На цій стражденній і святій землі.

5)Гра «Знайди пару

Брате	Олеже
громадянине	Іваненко
пане	професоре
пані	Оксано

добродію

директоре

Тетяно

Петрівно

Доповнення вчителя: некоректно, звертаючись, називати стать людини. Речення звучить майже брутально з погляду мовного етикету: ««Мужчина, ви зараз виходите?» Ситуацію можна змінити, оминувши перше слово. Ніяк не називаючи того, до кого звертається, слід ввічливо спитати: « Скажіть, будь ласка, ви зараз виходите?»

6.Перевірка знань учнів. Виконання тестового завдання.

Самоперевірка

ТЕСТ(цифровий)

1- так 2- ні

1. Звертання використовується в усіх стилях мовлення.
2. Вокативним звертанням називається речення-звертання.
3. Риторичне звертання не спрямоване до конкретного адресата.
4. Слова **пан, пані, добродію, добродійко** характерні для розмовного стилю.
5. Слова **пан, пані, добродію, добродійко** характерні для офіційно-ділового стилю.
6. Клична форма іменників **Іван, Гриць, Олег** буде співпадати з формою називного відмінка.
7. Прізвища при звертанні залишаються у формі називного відмінка
8. Форми звертання **Федоре Прокопчук, Богдане Іваненко, Маріє Бурмака** правильні.
9. Форми звертань **пані міністре, пані директоре, добродійко начальнику** правильні.
10. Можна утворити конструкції **пане Івановичу, пані Миколаївно.**
11. Можна утворити конструкції **громадянко Олено, громадянине Панасе.**

12. Конструкції **Богдане Сергійовичу Кравчук, пані Олено Андріївно** недоречні.

Самоперевірка : 2 1 1 2 1 2 1 1 2 2 2 1

5.Рефлексія. «Вільний мікрофон».

-Я не знат, а тепер знаю... Я не вмів, а тепер вмію...

6.Оцінювання (самооцінка)

7. Домашнє завдання(за вибором учня):

-твір з використанням звертань « О слово рідне! Хто без тебе я?»; скласти тест за темою;-вписати приклади звертань із поезій представників «Срібного століття».

Кожна людина сама має визначати, як до кого їй звертатися.

Скажемо словами мудрого Тараса Григоровича

А втім, як знаєш, пане-братье,
Не дурень, сам собі мудрый.

Урок української мови у 9 класі

Тема. Складнопідрядні речення з кількома підрядними.

Мета: створити умови для ознайомлення із складнопідрядними реченнями з кількома підрядними; дати поняття про послідовну, однорідну і неоднорідну підрядність; формувати вміння визначати вид підрядності; сприяти розвитку логічного мислення, уваги; удосконалювати навички синтаксичного розбору складнопідрядних речень, креслення схем речень; збагачувати уяву, емоційну сферу; впливати на виховання любові до родини, до рідної хати.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: фонозапис пісні В.Симоненка «Лебеді материнства», тексти, роздатковий матеріал і підручники.

На світі білому єдине,
Як і Дніпрова течія,
Домашнє вогнище родинне,
Яке запалене в серцях

Д. Білоус

Хід уроку

1. Етап створення позитивного настрою.

Звучить пісня В. Симоненка «Лебеді материнства»

Під мелодію учитель читає епіграф.

Слово вчителя.

Рідна домівка, рідне гніздо, рідні мама, тато, бабуся, дідусь...

Усе те, що гріє душу кожного з нас, що є найдорожчим для вас, без чого не уявляємо свого життя.

Д. Ушинський писав:
«Важко виразити словами те особливе, світле, щось, що народжується в нашій душі, коли ми згадуємо тепло рідного сімейного гнізда». Сьогодні на уроці ми, повторюючи

складнопідрядні речення, будемо згадувати те найцінніше, що є в нашему серці, у нашій душі.

2. Етап покладання мети та оголошення теми уроку.

А. Введення в тему (оголошення, евристична бесіда)

- Що ми вивчаємо?
- Яку мету ставимо перед собою?
- Що повинні знати, вміти?

Б. Прогнозування .

Учні визначають мету уроку. Учитель підсумовує все сказане.

3. Етап організації навчальної діяльності.

1.Індивідуальні завдання (на дошці).

Поставити пропущені розділові знаки, зробити повний синтаксичний розбір речення, накреслити схему.

Коли я був дитиною мені хотілося щоб дики птиці сідали мені на голову переносячи у далекі дитячі мрії.

Я народився в тих краях де над Дніпром шумлять гаї де з дня народження мені співали слов'ї.

Актуалізація опорних знань.

- Повторення вивченого матеріалу за питаннями:
- Що називається підрядним реченням?
- Чим відрізняються сполучні слова від сполучників?
- Які види підрядних речень знаєте?
- Дати визначення складнопідрядному реченню способу дії, порівняльного,
- місця, часу, наслідкового, мети, умови, допустового?
- Які існують види підрядності з кількома підрядними?

Робота з підручником.

Самостійне опрацювання параграфа.

Розповісти про послідовну, однорідну, неоднорідну та мішану підрядність.

Опрацювання епіграфа.

Визначення меж речень, складання схеми, визначення виду підрядності.

Закріплення вивченого матеріалу.

1. Робота з текстом (на кожній парті).

Перші стежки

Найсвятішим на землі є перш за все мама і тато, батькова хата і стежки, по яких мама вчила тебе ходити, щоб потім вивести на самостійну дорогу. По інших ходити довелося самому. Це вже твої власні дороги, яких ти наче не помічав колись.

Найкраща стежка – це та , що виводила з двору, по якій ти вперше вийшов у світ, відчуваючи на собі мамин погляд.

Виразне читання тексту.

Визначення теми, ідеї, стилю, типу мовлення.

Знайти речення з різними підрядними.

Креслення схеми речень (Робота у групах)

1 група –із першого

2 група – із другого абзацу (вид підрядності)

3 група – із третього

Повний синтаксичний розбір речення.

2. Творчі завдання.

Робота в групах.

Додати до двох частин ще одну підрядну частину, визначити вид речення, вид підрядності. Накреслити схеми.

1 гр. – Мати, батько – це наш берег, до якого завжди хочеться прийти у будь-якому віці, ...

2 гр. – Шануй батька і матір, бо вони дали тобі життя, бо ...

3 гр. – Не допускай , щоб батьки соромилися твоєю ганебною поведінкою, бо ...

Додати до однієї частини речення ще дві, визначити виду підрядності, скласти схеми.

1 гр. – Мені хочеться сказати матері, що ..., що...

2 гр. – Хочу подякувати своїй бабусі за те, що..., як ...

3 гр. – Коли доля закине мене далеко,, бо ...

Склсти речення за схемами на тему «Моя хата, мама , тато, дитинство»

Підсумковий етап

Метод незакінченого речення

«Для мене рідна домівка – це ...»

Рефлексія « Незакінчене речення»

навчився...

На уроці я зрозумів...

усвідомив...

сподобалося ...

не сподобалося ...

Емоційна рефлексія (слово вчителя)

Приїжджайте частіше додому,

Щоб не мучила совість потому,

Бо не вічні ні батько, ні мати,

Бо можете завтра їх не застати.

Скільки частин у цьому реченні?

Скільки підрядних речень?

Які види підрядності ?

Отже, часто різні види підрядності поєднуються, особливо, якщо є багато частин у реченні. Саме такі цікаві речення , схеми нас чекають попереду – на наступних уроках.

5 . Оцінювання.

* Індивідуальне (тих, хто був активний, багато відповідав і працював)

* Фронтальне (оцінювання в групах)

6. Домашнє завдання: вправа Заключне слово учителя.

Дуже хочеться, щоб з рідної домівки ви винесли тільки найкраще , щоб вона дала вам крила для польоту, але не забувайте , що вона завжди буде за вами мандрувати, де б ви не були ...

Урок української мови у 8 класі

Тема: УЗАГАЛЬНЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Мета: узагальнити відомості про відокремлені члени речення, розвивати вміння застосовувати набуті знання на практиці, формувати вміння та навички аналізу речень з відокремленими членами, постановки розділових знаків; розвивати мовлення учнів; виховувати інтерес до рідного слова, любов до рідної землі.

Обладнання: таблиці „Відокремлені члени речення”, роздатковий матеріал (вправи).

Хід уроку

I. ОРАНІЗАЦІЙНИЙ ГМОМЕНТ

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

Вступне слово вчителя. Комунікативна змістовна лінія нашого уроку – „Тепло рідної землі”.

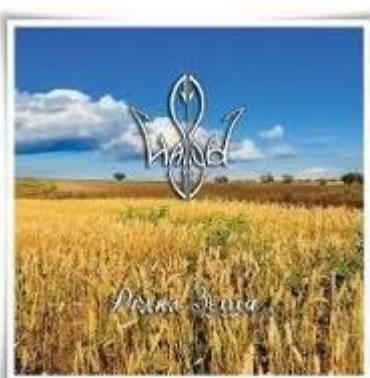
Епіграфом нашого уроку будуть слова І. Бердника:

Земле рідна, з чим тебе зрівняти?

Від любові серцю в грудях тісно.

Як про тебе пісню заспівати,

Коли ти сама – найкраща пісня?!

Батьківщина, Рідна земля... Що означає любити Батьківщину? (любов до мови, народу, рідної мови, місця, де народилися, культури, історична пам'ять і т.п.)

Отже, мовний матеріал, який допоможе нам сьогодні

узагальнити і закріпити відомості про відокремлені члени речення – це речення і тексти, які допоможуть вам бути уважнішими до того, що нас оточує, до художнього слова видатних українських митців художнього слова, що так майстерно описали красу рідної землі. Адже завдяки вдало дібраним словам навіть пилинка на дорозі здається милою і чарівною.

Отже, відокремлені члени речення (запис теми у зошити, повідомлення навчальної мети: розвивати вміння і навички аналізу речень з відокремленими членами, постановка розділових знаків, конструювання речення з відокремленими членами).

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- Які члени речення називаються відокремленими?
- Яка їх роль у реченні?
- Які члени речення можуть бути відокремленими?

IV. ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК

1) Вправа з розрізнення відокремлених членів.

Виписати речення з:

- а) відокремленими означеннями;
- б) відокремленими прикладками;
- в) відокремленими обставинами (вправа виконується за трьома варіантами).

1. Степ, оповитий тишею, дихав пахощами росяних трав.
2. Солов'ї, нічні товарищі мої, у сад злетілись до вікна.
3. Старий Дніпро, розливши плесо сиве, ген-ген в спокійнім мареві дріма.
4. Ніжні зорі, білі, непрозорі, спадали з неба.
5. Дніпро, велична ріка мого дитинства, несе свої могутні хвилі у Чорне море.

6. Усяка пташечка, радіючи, співала.
7. Світла ніч стояла над горами. Чиста, прозора, вона просвічувала наскрізь.
8. Нам, зодчим, вдячна за труди земля.
9. А дуб стойть незламно, незважаючи ні на що.
10. Скроплений живлющою росою, росток пробився на безмежжі нив.
11. Дуже красиві давні міста України, особливо Київ і Львів.

Підготуйте зв'язну відповідь за таблицею про правила відокремлення означень, прикладок, обставин, а як прикладами скористуйтесь виписаними реченнями.

(Відповіді і пояснення учнів.)

Словникова робота: плесо, зодчий, живлющий.

Плесо – спокійна поверхня води.

Зодчий – будівельник, архітектор, майстер.

Живлющий – живодайний, що дає життя, енергію, силу.

2) Вправа з конструювання.

Перебудувати речення, щоб член речення став відокремленим

а) означенням.

Рівний, залитий сонцем степ одразу приніс.

Тихий солодкий дощик сіється щедро на вулиці.

Нагріта за день земля дихала теплом.

б) обставиною (одне з дієслів замінити дієприслівником).

Слухаємо розповіді про давні традиції українського народу і проймаємося гордістю за наше славне минуле.

Ми читаємо книги, дізнаємося про історію рідного краю.

*Сонце обливало землю рожевим світлом і ніжно
цілувало крони дерев.*

3) З метою перевірки і поглиблення теоретичних знань після відповідей проводиться **гра „Дозвольте запитати”**:

- Коли відокремлені означення виділяються тире?
- Чи може відокремлюватися дієприкметниковий зворот, що стоїть перед означуваним словом?
- Чи завжди при незвичайному порядку слів означення відокремлюються?
- Коли відокремлюється прикладка, що стоїть перед означуваним словом?
- Коли відокремлюється прикладка із сполучником „як”? (Прич.) Коли відокремлення не відбувається? (= у ролі, в якості)
- Коли не відокремлюється одиничний дієприслівник? (обставина способу дії)

4) Пояснювальний диктант

Сонце чисте і прекрасне крізь слози усміх посилає.

Ясні, охоплені багрянцем гори стояли до самого небокраю – далекого, синього, чистого.

Справжній син українського народу, Тарас Шевченко був борцем за його щастя.

Херсонщина як хлібний край давно оспівана в піснях.

Дівчата йшли співаючи.

У прозорому п'янкому повітрі почепився перший срібний дзвоник весни – крихітний жайворонок.

Український поет Тарас Шевченко відомий далеко за межами нашої Батьківщини.

5) Творче завдання.

Скласти речення, щоб подані слова і словосполучення стали відокремленими членами речення. Пояснити розділові знаки.

*Облите місячним сяйвом озеро
Високе чисте вечірнє небо
Високі стрімкі київські кручі
Незважаючи на несприятливу погоду
Струснувши з себе росу
Геніальний син українського народу Тарас Шевченко
Столиця нашої Батьківщини Київ.*

6) Робота з текстом.

Прочитайте. Доведіть, що перед вами текст. Яка його тема? Головна думка?

Київ, столиця нашої Батьківщини, – гордість кожного українця. Оспіваний поетами і відтворений художниками, він вражає своєю величчю і красою.

Ось Дніпро, вправлений у темно-зелені береги, котить свої могутні хвилі. Золотоверхі куполи соборів, осяяні лагідним промінням сонця, відбиваючи його, сяють різко і спілуче. Весною зелень на деревах, свіжча й соковита, вабить очі. А знамениті каштанові свічки, спалахнувши, п'янить своїм солодким ароматом, ніжним і приємним.

Кияни з любов'ю зберігають історико-архітектурні пам'ятки – живу історію народу. На майданах і вулицях міста багато пам'ятників славетним діячам української історії і культури, відомим далеко за межами нашої Батьківщини.

Провівши у столиці кілька незабутніх годин, розумієш, що Київ – місто, до якого хочеться повернутися.

Завдання до тексту: знайти відокремлені члени речення, пояснити умови відокремлення.

Словникова робота:

Пам'ятка – те, що залишається на згадку.

Пам'ятник – споруда на честь видатної події або особи.

Орфографічна робота. Пояснити орфограми у тексті.

7) Синтаксичний розбір.

- У чому особливості синтаксичного розбору речень з відокремленими членами?

Любов до Вітчизни починається з любові до берізки біля рідної хати, до стежки на городі, втоптаної дитячими ногами.

V. Домашнє завдання.

Написати твір-мініатюру „Моє рідне місто”, використовуючи відокремлені члени речення.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ.

Виставлення та мотивація оцінок.

Твори

Здрастуй, нене моя, Україно!
Здрастуй, затишок теплих хатин!
Ти пробач, моя Батьківщино,
Може, я не найкращий твій син.
Може, я не знаю слів гімну,
Може, навіть не бачив тих слів,
Не відчув, як палає нетлінно
Серце сказаних вічних вогнів.
Та в моєї душі свої гімни,
Власні очі, інакші вогні,
Але мова ж твоя, Україно,
Та, що житиме вічно в мені!
Пам'ятаєш, як я народився?
Ти тоді п'ятирічна була...
Житнє поле щодня колосилося,
А за полем там річка пливла...
Пам'ятаєш вечері родинні,
Ті, що пахнуть сосновим вогнем?
А чи згадуєш слізози невпинні,
Ті, що падали в землю з дощем?
Їх сховав я в сирі чорноземи,
Ніжно квітами зверху прикрив...
Це старі і закриті вже теми,
Ностальгічний душевний порив.
Ти зrostила величне коріння
Моїх предків: батьків і дідів,
Виховала священне сумління
Родовідних стежин і віків.
Ти зробила мене своїм сином
І щасливу долю дала.

Моя жовто-блакитна Вкраїно,
Серед жита волошку вплела,
Серед серця – любов і ще ласку,
Серед долі – каміння й квітки,
Серед злих ворогів – їх поразку,
Серед ночі – чарівні казки.
Ти пробач же, моя Україно,
Може, я не найкращий твій син,
Але з гордістю правда хай лине:
Ти – найкраща з усіх батьківщин!

**Січкарук Катерина
11 клас**

Я- Україна...

Одне життя. Воно лише єдине. Це ніби шанс, який не можна втратити. Навіть не віриться, що я прожила вже таку велику частину свого єдиного життя.

Сумно... Печаль переповнює мої очі, але чому? Було стільки щасливих моментів, так багато нового... Проте мені не вдається повернути ті миті, і я не зможу ще раз народитися. Найкраще, що зі мною сталося, – це те, що я з'явилася на цей безмежний світ саме тут – в Україні!

Я – українка! Як можна цим не пишатися? Я щаслива, що народилася на цій землі. Світ навколо мене такий широкий... У мені живе свобода.

Я схожа на своїх батьків, дідусів, бабусь... Всі вони були українцями. Ми – працьовитий народ, ми ті, хто п’є сонце, ми ті, хто любить поле, ті, що десятками років ішли до сьогодення! Через біль, сум, страх ішли!

Я – українка! Я – темноока дівчина з поглядом русалки: дивовижно глибоким, чарівним, навіть магічним. У моїх очах

– небо. Велике небо, сповнене свободи. Моє молоде серце швидко б'ється від кожного подиху вітру, від кожної прожитої мною хвилини.

О земле рідна! Ненько моя! Я ніколи не відчувала нічого подібного. Це перша щира любов. Я люблю свою Батьківщину, свій дім! Вечорами сиджу біля річки, заплітаючи косу. Щебечуть птахи, мов востаннє, сідає сонце за лісом... Навіки оповита любов'ю до рідної матінки-землі, до запаху вітру і квітів, до співу струмків, що кудись поспішають. Ми одне ціле... Я і моя країна. Мої вуста мовчки кричать про любов і шану. Це все в душі. Я живу Україною, адже в мені тече шевченківська кров, в мені б'ється Франкове серце. Я босоніж ходила по цій траві, я обіймала цю калину, я була тут і там... Я жила тут.

Я – українка! Я темноволоса, у білій сорочці, дівчина, яка пахне небом. Я пахну калиною, сіном, житом, сонцем. Я відчуваю в собі все це. Зернини пшениці – мої очі. Я бачу весь світ, але серце - лише рідну землю, дорогу неньку. Я ніколи не розлюблю цей світ.

Я – українська мова! Слово рідне, солов'їне. Вуста щебечуть день у день. Моя любов до материнської мови не зникне ніколи. Кожне слово сповнене сонця, почуттів, емоцій, магії. Я володію магією, так! Це мої слова. Мої, забуті всіма, вічні слова звучать сьогодні, зараз. Як я люблю тебе, мово моя! Ти найцінніше, що я маю, і навіть повітря співає, і листя говорить українською, батьківською мовою. Співає тіло, і очі співають. Так день у день. До кінця.

Сонце рідненьке, небо безмежне... Я живу вами. Щовечора я помираю у своєму ліжку, щоранку – воскресаю. Мені шкода, що я не можу жити щоночі, не витрачаючи цей

дорогий для мене час на сон. Але й після заходу сонця думки мої зайняті лише одним.

Сниться мені широке поле, вкрите житом. Біля дороги де-не-де виглядають червоні капелюшки маків. Земля під моїми босими ногами пахне літом. У блакитному небі ключем летять журавлі... І я би полетіла з ними, піднялася б вгору над рідною землею, подивилася б на ріки, озера, наблизилася б до сонця...

Вітер розплітає косу із червоною стрічкою. Моє волосся вільне, очі заплющаються. Немов у раю. Я сама... Сама стою у безмежному полі: у вишиванці, розплетена і, на диво, спокійна. Душа читає вірші Шевченка, коли я наодинці з Україною. Кожен рядок – частина сповіді, від якої тремтять ноги й руки.

Я – дитина України. Я – українка! Мале дівча, що радіє краплинам роси у саду. Кожен крок по цій землі неповторний, а кожна мить, проведена тут, - неоціненна.

Я хочу бути вічно з Батьківчиною. Мрію стати маленькою тендітною квіткою у вільному полі, хвилюю великою синього моря, пташкою у саду батьківської хати.

Не покину тебе, матінко Україно! Буду поруч, тут. Не проміняю вишиванку ненькою сорочку на пишну сукню королеви, не віддам душу ворогу, не продам йому життя... Мого єдиного життя. Не заговорю чужою мовою, адже маю свою, рідну – українську, найкращу й наймилозвучнішу пісню. Не розлучить мене світ з Україною, з моїм сонцем.

Я українка до глибини родоводу. Я рідна дитина цього краю. Моя любов не згасне. Батьківщина буде поруч зі мною до останнього кроку, до останнього погляду, до останнього вимовленого слова, до останнього променя палкого сонця.

Я народилася тут, жила тут і зійду в небуття тут же...
Здійсниться моя мрія, я стану полем, стану квіткою. І вже
німими вустами кричатиму: «Я - Україна»...

Михнюк Тетяна

11 клас

Я – українка.

До глибин родоводу

Для кожної людини Батьківщина – це те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство із дивом-казкою, матусиною піснею, батьківською ласкою. Батьківщина – це рідний дім, де завжди з любов'ю чекають нас наші рідні. Батьківщина – це стежка, яка веде до школи...

Моя Україно! Земле з славною багатовіковою історією, мудрими і талановитими людьми! Я пишаюся тим, що ти стала рідною для тисяч росіян, поляків, євреїв, татар та інших народів.

Україна – це історія народу, який протягом багатьох років боровся за свою свободу і незалежність. Це славетні лицарі: Петро Сагайдачний, Іван Сірко, Богдан Хмельницький, які віддали своє життя за щастя інших людей. Це відомі всьому світові І. Франко, Леся Українка, О. Довженко, які прославили наш народ у віках.

Україна – це рідна мова, яка доляючи перешкоди, виходить на рівень найрозвиненіших мов світу. Наша українська мова мелодійна і неповторна. Вона переплетена барвінком, калиною та вишневим цвітом.

А скільки заборон довелося зазнати українській мові...Імператорський указ Петра I 1720 року. Валуєвський циркуляр. Емський указ...Українське слово вмидало з голоду й бідувало, плакало, але відроджувалося, і доки в народу залишалася мова, воно знову і знову оживало.

А яка милозвучна українська пісня! Пісня. Без неї немислиме життя справжнього українця. До пісні звертаються у хвилини радості і горя, в будні і свята. Пісня супроводжує людину все життя. Від колискової до пісень-плачів. Вона розкриває весь світ для людини. Де тільки вона не побувала? Усе бачила, усе пережила.

Український народе! Скільки ти витерпів, чого тільки не довелося тобі пережити. Та ти не корився чужинцям, завжди вставав на битву за волю і незалежність. А пізніше? Хіба менше доводилося тобі витерпіти під час Великої Вітчизняної війни?!

Наш народ завжди перемагав, бо в лихі години об'єднувався, бо тільки в єдності сила. А ще сила українського народу в любові. Його зміцнює любов до рідного краю, до української пісні, до України.

Я – українка. І я широко пишаюся цим. Я пишаюся тим, що такий відважний, сміливий та сильний український народ. Пишаюся тим, що така барвиста та солов'їна моя рідна мова. Пишаюся милозвучними та неповторними піснями.

Батьки, бабусі, дідусі – українці. Я безмежно вдячна їм за все: за те, що прокидаюся від співу солов'я та засинаю під мамину колискову, за те, що милуюся широкими ланами, вкритими простирадлом пахучої пшениці, за те, що відчуваю прохолоду струмочка, плескіт якого гулко віддається луною в голові... Але найбільше я дякую їм за те, що зростаю на своїй рідній українській землі, за те, що я українка!

Гнатюк Олександра, 8 клас

Висновок

Питання про патріотизм стає сьогодні особливо актуальним, бо без патріотизму взагалі не може бути ніякого духовного становлення особистості. Особистість - це людина, яка розвивається в лоні історії та культури свого народу. Людина поза патріотизмом - це людина поза історією, тобто людина, позбавлена людських властивостей. Значить, без патріотизму можна виховати лише напівлюдину, недолюдей. Отже, ми обговорюємо актуальну тему, пов'язану безпосередньо із захистом людини.

Величезне значення мають українська мова та література у патріотичному вихованні, адже патріотизм - одна зі складових морального виховання. Навряд чи можна вважати моральною людину, яка не знає історію свого народу, своєї Батьківщини, рідної мови та літератури. У літературі чимало зразків патріотизму. Виховний вплив на учнів мають не лише твори, а й біографії письменників, життя яких є яскравим прикладом патріотизму.

Специфіка нашої роботи така, що ми сіємо зерна розуму і доброти, а проростають вони інколи не відразу, не раптом. Але якщо після наших уроків учні стануть хоч трохи чистішими, добрішими душою один до одного і оточуючих людей, якщо поняття честь, відповідальність, порядність, патріотизм врешті-решт не залишаться для багатьох звичайними словами, то вчитель може вважати своє завдання виконаним, нехай і не повністю.

Патріотизм... Виховуємо? Звичайно, так! Надалі я хочу продовжити роботу щодо патріотичного виховання на уроках української мови і літератури, адже, виховуючи в учнях любов до рідного краю, ми формуємо гідне майбутнє нашого народу.

Література

1. Мостова Т. Уроки Сухомлинського / Т. Мостова // Демократ. Україна. – 2004. – 20 квіт. – С. 5.
2. Черкашенко В. Стаття журналу "Відкритий урок: розробки, технології, досвід" За матеріалами: Освіта.ua
3. Бик А. С. Провідна ідея педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського / А.С. Бик // Рад. шк. – 1985. – № 3. – С. 54–60.
4. Біляїв В.І. “На неокрайнім крилі...” / В. І. Біляїв – Донецьк: Східний видавничий дім. НТШ / В. І. Біляїв - Донецьк, УК-Центр – 2003. – 348с.

Віртуальні ресурси:

- 1.uk.wikipedia.org
- 2.chl.kiev.ua
- 3.osvita.ua